

Historia
CAROLI GUSTAVI
 Potentissimi Svecorum, Go-
 thorum, Vandalorumq;
 Regis. *Multum ad Hon. Polonia*
Indultu Incluta Facultatis Philosophice faciens

Sub PRÆSIDIO
M. JOHANN. CYPRIANI,
 Facultat. ejusd. Asses-
 foris,
 Publicæ Eruditorum Censuræ exposita

a. d. 31. Maji A. 1671.

ab Auct. Resp.

SAMUELE FLEISNERO,
 Stet. Pom.

LIPSIÆ,

Literis JOHANNIS-ERICI
 HAHNII. ✓

*Mors.
 Ser*

Hilfoni

CAROLI GUSTAVI

REGIS SVEVICI

DEI GRA

JOHANNI CAROLUS

1655

JOHANNI CAROLUS

ANNO 1655

XVII 235 "

JOHANNI CAROLUS

JOHANNI CAROLUS

1655

ANNO

JOHANNI CAROLUS

1655

Ira est Astrologi cujusdam Anonymi apud Caufinum lib. III. de Domo DEI cap. XII. opinio, de Religionis, Imperiorum, animorumq; humanorum in socordiam aut virtutem conversione. *Prima*, inquit ille, *causa generalis translationis Imperiorum, Artium, Religionis, est continuus Solis descensus ad*

terram comburendam. Cùm igitur Sol altissimus esset, erat Imperium & Religio sub Æquatore. Sol enim tùm eorum purgabat spiritus animales, & attenuabat, ex quo ingeniosiores erant, & magis probi. Ubi autem virtus, teste Livio, lib. IV. cap. XXXVII. ibi etiam fortuna. Unde capaciores tùm illis regnandi mentes. Cùm Sol cepisset descendere, aruit tellus Æquinoctialis ex parte, factaque sunt ingenia fuliginosa, præsertim propè Tropicos, ex quo Religio & Imperium in Babylonios secessit. Ast postquam descendente paulatim Sole cæperunt Assyrii & Babylonii fuligine vexari, dominatus transiit in Medos; & Medis jam vi nimia caloris arefcentibus in Persas; à Persis ipsis postea fuligine intinctis in Græcos, qui spiritus nati erant perpurgatiores, mox ipsis incalcescentibus in Romanos. Nobis receptam de eodem semper Solis loco cursuque sententiam hoc loco sectantibus, dicere licebit: Solem si eximium, quicquam ad virtutem in animis hominum excitandam confert, eodem vigore, quo hodiè animos Septentrionalium populorum, ad fortitudinem olim accendisse, eamque, quod ignoretur, non invenisse barbaro seculo, qui posteritati narrarent. Quanta enim in illas gentes cadat virtus, seculi hujus curriculo quam maximè orbi innotuit. Primordia ejus Caroli Sudermannia Ducis, post Regis Svecorum fortitudo decoravit. In progressu Gustavo Adolpho præclare gesta in Germaniâ Magni nomen meruere. Et in fœminam medio tempore virtus, Rempubl. pace bello-

belloqve regens, te diffidisse vita est, sed propriam te mox in-
 desertâ viris reddidit. Hinc nostrâ ætate Carolus Gustavus, for-
 titudine non inter Reges modò eccellente, sed inter illos quoq;
 quorum hæc sola virtus fuit, inclaruit. Finem seculo, nisi à Deo
 interrumpatur, factis olim inclutus Carolus XI. filius pro voto
 ac spe subditorum maximâ imponet. Hunc qualem Svecia mox
 habitura sit, in exemplo Patris, cujus indolem exactè refert, in-
 tuebimur. Trademus autem illius Ortum, Educationem, quo-
 modo ad Imperium pervenerit; Postea res gestæ usq; ad exces-
 sam ejus pertextentur.

CAP. I. Familia.

*Vid. Syllog.
Genealogico
Histor. cele-
berrimi Spe-
neri. p. 60. S.
86.*

*Vid. Micræl.
Synag. Hist.
Mundi l. III.
f. XII. q. XI. p.
1015. seq.
Spener. pag.
60. Rupertus
ad Besold. p.
632.
In stemmat.
Princ. Chri-
stianor.*

GENS Palatina Germanis antiquitate, amplitudine, atq; po-
 tentiâ inter præcipuas censetur. Eam ex ipsâ Trojâ ab An-
 tenore quodam per antiquos Sicambrorum & Francorum Re-
 ges ad Pharamundum, parvâ fide aliqui ducunt, hincqve ad Ca-
 rolum M. descendunt. Alii ad Carolum Francorum pri-
 mum; Regem, dein ex sententiâ populi R. manu ac benedictione
 Leonis Pontificis Cæsarem & Augustum, referre contenti sunt.
 Ottonem I. Comitem Palatinum Schirenses abavum Ottonis
 V. Majoris, quem Fridericus Barbarossa Duce[m] Bavariz consti-
 tuit. Hi vero cum sine tabulis ac testibus rem maximam agant;
 in posteris Caroli tradendis, donec ad Ottonem deveniant, mul-
 tum discrepant. Antonius Albizius Nobilis Florentinus seriem
 familiæ absq; difficultate derivat ab Ottone IV. Comite à Scheu-
 ren & Wittelsbach, mortuo post Christum natum anno millesi-
 mo centesimo supra quadragesimum sexto. Nobis propius
 cum Nicolao Rittershusio, solertissimo Genealogiarum Orbe
 Christiano illustrium Indagatore, placet ordiri à Ruperto Duce
 Bavariz, Comite Palatino Rheni, Imperatore electo Anno mil-
 lesimo quadringentesimo. Patre hoc numerosæ proles nati Lu-
 dovicus II. s. Barbatus, successit in Electoratu, Stephanus factus
 est Palatinus Bipontinus, ductâqve Annâ Friderici ultimi Co-
 mitis in Veldenz & Spanheim Filiâ, Comes Veldentianus &
 Spanheimensis. Hic ipse per filios, Ludovicum Nigrum stirps
 est

est Comitum Bipontinorum, Neoburgicorum, & Birkenfelden-
 sum, per Fridericum Ducum Simmerensium, cujus pronepos
 Fridericus III. extinctis cum Ottone Henrico posteris Ludovici
 II. f. Barbati, Electoralem dignitatem superioris seculi anno un-
 de sexagesimo familiæ suæ intulit, penes quam hodièqve manet.
 8 Ludovico vero Nigro ortus Alexander, Palatinam lineam Bi-
 pontinam Lautereckanam Carolo Gustavo Sveciæ Regi pater-
 nam profeminavit. Hujus enim Alexandri filio Ludovico H.
 9 Duce Bipontino prognatus Wolfgangus Caroli proavus, qui
 cum ditionem Neoburgicam ab Ottone Henrico donationis
 titulo accepisset, duas regentes domus in filiis suis constituit, *Spener. l. c. p.*
 Neoburgicâ primogenito Philippo Ludovico Avo moderni *83. Sprengeri*
 Philippi Wilhelmi, inter Candidatos Regni Polonorum nuper *Lucerna*
 10 relati, secundogenito verò Bipontinâ terrâ traditâ. Is Johan- *Imp. c. II. p.*
 nes Avus Caroli ex Magdalênâ Wilhelmi Ducis Juliæncis fi- *186.*
 liâ, Johannis Wilhelmi ultimi Juliæncis Ducis Sorore ter- *Vid. Censurâ*
 tiâ (unde & hæc familia in sortem Ducatum Julia, Clivie & Mon- *Candidator.*
 tium pari cum cæteris jure venire contendit) tres præter alios tu- *Scepri Polo-*
 lit liberos, Johannem II. Fridericum Casimirum, & Johannem *nici, & Exa-*
 11 Casimirum. A Johanne II. cui tutela Friderici V. Electoris Pa- *men Sarm-*
 latini minorennis frustra renitente proximo agnato Philippo *rici Floriani*
 Ludovico (*Philippum & Wilhelmum memoria lapsus substituit Joh. Gursky p.*
 Cluverus) testamento commissa mansit, mascula proles descen- *40. seqq.*
 12 dere desit. Friderici Casimiri posteris, quantum novimus, su- *Epis. Histor.*
 13 perant. Johannes Casimirus Caroli Gustavi Regis felicissimus *p. 721.*
 Parens est. Princeps ipse Juventutis grave sibi otium ratus *Spener. p. 76.*
 abierat in Sveciam affinitate geminâ junctam caramqve, rei mi- *seqq.*
 14 litaris scientiam, gloriamq; bellicæ laudis acqvisiturus. Erat au- *Spener. p. 75.*
 tem per illa tempora Carolo IX. Svecorum Regi affini suo cum
 Sigismundo ex Fratre Johanne III. Nepote Svecorum atq; Po-
 lonorum Rege, acerbâ de regno Sveciæ contentio, quo Proceres
 hunc pactis Imperaturum coërcentibus contraeuntem abdi-
 15 caverant. Enascebantur inde alia cum Christiano I V. Dano
 atq; Russis bella, quibus Carolus Anno seculi undecimo im-
 mortus, ex unâ Conjuge Annâ Mariâ Ludovici V. E'ect. Pala-
 tini filiâ (*tenebras hic offundit, qui Orbis lumen accendit, Auctor pro*
Patre

Patre Avum Fridericum III. memorans) superstitem reliquit Ca-
 tharinam, & ex alterâ Christinâ Adolpho Holsatiæ Duce natâ
 maximum filiorum Gustavum Adolphum, non solum beillis à
 Patre acceptis tribus parem, sed majora quoque omni ævo ge-
 stis, ausurum. Cùm igitur Johannes Casimirus ingenii doti-
 bus, animi artibus, atque magnis in Sveciam universam meri-
 tis, ut pariter carus ac venerandus esset omnibus, effecisset, soro-
 rem Regis consanguineam Catharinam uxorem obtinuit. Au-
 spicatum id regno matrimonium non minus quam copiosa pro-
 le felix fuit. Anno enim proximè nuptias insequente, Christi-
 nâ Magdalenâ, biennio post Carolo Friderico, mox Elisabethâ
 Æmiliâ aucti Conjuges, hinc interjectâ trium annorum morâ,
 quâ parere destiterat mater, vires resumtura edendo infanti,
 quem Regem DEUS destinarat, Carolo Gustavo. Sequuti sunt
 deinde plures alii liberi. Maria Euphrosyna, Eleonora Catha-
 rina, Adolphus Johannes & Johannes Gustavus. Carolum
 Fridericum unâ cum Elisabethâ Æmiliâ maturâ morte amisere.
 Christina Magdalena nupta Friderico II. Marchioni Badensi
 Durlacensi, quem juxta cum Episcopo Monasteriensi exercitui
 adversus Turcas militanti Directorem Cæsar Proceresque Impe-
 rii Romano-Germanici præposuere. Mariam Euphrosynam
 (Eleonoram sibi ipsi non constans Auctor Europæ Viventis appellat)
 conjugem accepit Magnus Gabriel Comes de la Garde majori-
 bus Gallis, sed illustribus in Sveciam meritis ortus, Regni Can-
 cellarius. Eleonoram Catharinam duxit Fridericus Hassiæ
 Landgravius fraude atque dolo in nupero bello adversus Sarmat-
 has, ut infra narrabimus, occisus. Principem Adolphum, Jo-
 hannem arnis pro Fratre Rege indutum supremum militiæ Im-
 peratorem videbimus.

A. 1664. Re-
 latio Spener.
 p. 207.
 part. 1. p. 184.
 part. 2. p. 174.

1615.
 1616.
 1618.
 1619.
 1625.
 1626.
 1628.

CAP. II.

Nativitas.

Natus est Carolus Gustavus Anno à nato Christo millefi-
 vo Nycopiæ in Svecia, terrâ quæ quidem frigoribus ea præcipuè
 anni tempestate riget, sed habitum corporum laboris atque o-
 perum

tum validum format, animosque corporibus similes, calore im-
modicè in artus dilapsuro coërcito, ad fortitudinem in endit.
Infanti cognomen Carolo Gustavo inditum est, in memoriam
honoremque majorum partim ab Avo, partim ab Avunculo
sumtum, vel in omen futuræ magnitudinis nominibus à maxi-
mis hujus gentis Regibus accerfitis; sicut etiam Poëta docet,
quisquis hoc Epigramma fecit:

Carole Gustavi, quis te cum nomine nescit

Ingens Augusti nomen habere simul?

Carolus Augustus, Gustavus nomina Regum

Sunt hæc & Magnis propria Caesaribus.

As
Augustus
Anagr
Gustavus

CAP. III.

Educatio.

1. **E**X pueritiâ ad ætatem firmiorem properans enatare, missus
est Upsaliam antiqvam, seculo tamen præterlapso demum
exornatam Academiam, postea viris doctrinâ atq; famâ clarissi-
mis undiq; accitis celeberrimam, ut talibus Magistris atq; Re-
ctoribus adolesceret, qui si quâ in parte lubricum adolescentiæ
declinaret, revocarent, ornatumque robur subsidio impensius
2. regerent. Ab his morum præcepta imprimis accepit, eademq;
aut salubrius observata, aut turpius seu perniciosius spreta ne-
glestaque in monumentis veterum atque recentium præcipuis
3. dignoscere ac enotare didicit. Ex Hugonis Grotii libris juræ
armorum cognoscere pacisque voluisse fertur, atque jam impe-
rio præditus in tantâ mole rerum non minus curiosè legisse, i-
dentidem liqvere fassus, quæ obscura & involuta aliquando
4. transiisset. Mathematicas disciplinas Summorum Principum
exemplo, ob plurimum pace & bello usum, mirè dilexit, in ce-
teris curiosis magis quam utilibus principi, justum modum te-
nens. Hac ratione cum naturâ insitas animi dotes expolitiores
redderet, ad exercitationes campestres subinde convertebatur,
5. quibus vires & pernicitatem auget, corpusq; ad omnem vir-
tutis patientiam duraret. Hinc hastam vibrare, indomitos fe-
rocesque eqvos in gyrum cogere, certo ictu destinata ferire; a-
liquan-

liquando disponere cohortes, instruere aciem, flectere, incurvare, mox lunatam dare, mox ovatam, hortari quasi cum hoste dimicaturam. Sæpe per ludos, quibus inter nobiles pueros fortè Magistratus dividuntur, omnium suffragio extra sortem Regem electum accepimus. Formâ enim erat eximiâ, & venustâ. Oculi clari & nitidi, os paulo plenius, decor vultus cum quadam majestâte studia & voluntates hominum occupabat. Statura iusta, membra mascula, universum corpus solidum, nervosum, & quanquam cum ætate pingvius, ad quosvis ausus promptissimum. Adolescentiæ autem partem inter arma transigere.

Savedr. Sym. bol. III. vid. Brachel. l. 6. Histor. Nostr. Temp. in Ann. 1641. sive quod perinde est, Job. Cluveri Epitomes Historiarû Ap- pendicè l. XII qua tota à lib. XI. ad XIV. adverbū transcri- pta est è Brachel. lib. 5, 6, 7, 8, & 9. Hi- storiarû no- stri Temporis & sine men- tione Aucto- ris Romana Religioni ad- dicti, licet satis candidi, Pater eū voluit, ut militiæ assuesceret, exercitus studia pararet, & procul aulæ ceremoniis inanibusque oblectamentis educaretur. Prima igitur castrorum rudimenta in Germaniâ Torstensohno strenuo belli Duci, approbavit, quem Bannerius ante mortem rogatus, ut dignum exercitui suo successorem nominaret, opti- mum judicavit, Senatoresque regni Sveciæ ratum habuere, Nec Carolus Gustavus more quorundam Illustri genere natorum, qui militiam in spectaculum vertunt, neque segniter ad titulum aliquem militarem & inscitiam retulit sed noscere terras, nosci exercitui, milites benignè appellare, in operibus in agmine atque in vigiliis multum adesse, discere à peritis, sequi optimos, nihil ad fortitudinem recusare, sæpe à parvarum manuum conflictu victor redire. Sanè ingenti tunc alacritate bellum Torstensoh- nius è Sveciâ irruens, circumtulit. Decursâ repente Saxoniam in Lusatiam, ac deinde Silesiam perripit. Glogovia major licet permunita & instructa videretur, ut posset obsidionem diuturnam non armis tantum, sed & munimentis alimentisque susti- nere, eodem die & obsessa & capta. Cæsariæ Cæsariani; Svidni- zium, Nissa Episcopi Uratislaviensis sedes, & tota propè Sile- sia subacta. Flexo inde in Moraviam itinere, præter cætera oppida Olmicium caput Moraviæ expugnatum. Brinna acerrimè quanquam frustra tentata. Deinde reversione in Misniam factâ, Lipsia obsidione pressa, & auxiliis à Cæsare submissis profligatis in deditorem accepta. E Germaniâ in Holsatiam atque Daniam incredibili celeritate copiæ traductæ; plurimæ urbes

Historiarum scriptori orthodoxo aliquando malè coheret.

urbes uno velut impetu, vi, dolo, aut deditiōe interceptæ &
16 occupatæ. Quæ cuncta artem, usum & stimulos addidere Ca-
rolo, intravitq;e animum militaris gloriæ cupido, gratissima-
temporibus, quibus nullus Sveciæ Rex, Reginâ ætate ad impe-
17 randum immaturâ, nec alii regiæ familiæ necessitate tantâ con-
iuncti. Hinc in Sveciam regressus, dum Torstensohnio ex Hol-
satio in Germaniam reduci, atq; rebus multis præclare gestis,
ob valetudinem labori & audaciæ inhabilem, munere suo ab-
eunti, successor Carolus Gustavus Wrangelius datus, bellum
prosperè traherat, supremus militiæ Svecorum Imperator con-
sensu Regiæ administratorumq; Regni præficitur.

CAP. IV.

Acta ante Imperii occupationem.

1 **Q**Vare in Germaniam ire contendit, assumtis quos in sup-
2 plementum copiarum distribueret. Hærebat tum ad Pra-
ga partem, quam Urbem veterem vocant, cum novâ mœnibus
quidem olim suis circumscriptâ, hodiè in unum quasi corpus
coalitam, Königsmarckius; nam parvam urbem cum arce,
Multaviâ flumine avulsam, & ponte ex quadrato saxo cum ve-
3 teri & novâ conjunctam summo manè, incuriosis vigiliis, ipsâ
festinatione discurrentium, suosq; ad arma vocantium, ingen-
4 tem terrorem incutiente, subitò interceperat. Obsessi, qui-
bus Comes Bucheimius copiis suis opportunè auxilio accurre-
rat, impetus oppugnantium ob inopiam militum providos magis
5 quam importunos, faciliè sustinebant. Sed cum Carolus Gu-
stavus, quarto Octobris anni millesimi sexcentissimi quadrage-
6 simi octavi superveniens in obsidionem se jungeret, crebriores
7 validioresq;e aggressiones facere. Mœnia tormentorum pul-
su ad passus ferè sexcentos nudavere spatium, quod Prageneses
raptim obstructis saxis refecerunt; interiora quoq; munimen-
ta, ut, si priora fefellissent, illis se tuerentur, undiq;e orsi. Cu-
niculi quoq;e & insultus non sine obsidentium detrimento de-
clinati aut repulsi. Vicisset tamen, credo, ad ultimum jam tres
8 menses urbi instantium pertinacia, deficientibus quibus oppi-
dani ad tuendum se uterentur. At pacis Monasterii inter am-
B biguas

biguas difficillimasque partium contentiones inita, nuntius
repente inhibuit, bellique incendium, ubi elapsis triginta annis
fere coeperat, & statim validum universam Germaniam corri-
puerat, quodque jam reversum, quasi quæ reliquerat, resumiturum
erat, est extinctum. Carolus, quoniam meritis suis non eun- 8
dem in pace, qui bello, locum fore, præventaque fortunam
suam intelligeret, multorum tamen salutem gloriæ studio haud
ægrè prætulit. Ipse itaque anno sequente quadragesimo nono 9
Norimbergam concessit, ut ea, quæ ad pacem consummandâ re-
starent, cum Legatis Cæsaris Statuumque Imperii perficeret.
Quibus prudenter feliciterque peractis in Sveciam est profectus, 10
ad coronationem Christianæ, quæ Stokholmia in adventum ejus
parabatur. Incessit extremo Septembri anno quinquagesimo 11
seculi, densissimo lætissimoque extra urbem quoque obviorum
primorum in regno virorum agmine, super fausta nomina, Do-
minum ac Imperatorem, pacis ac salutis publicæ Restitutorem
appellantium.

CAP. V.

Modus ad Imperium perveniendi.

Cum mox die ad id delecto diadema Reginae congregatis o- 1
mnibus Regni ordinibus esset impositum, in commune,
consultum est. Inter cætera etiam ad matrimonium, sollicita- 2
runt Reginam, cui Carolum Gustavum jam pridem destinaver-
rant. Sed ipsa DEO & patriâ coram est professa, nunquam in- 3
animo habuisse se conjugii permittere, nec posthac permissuram. Cæ- 4
terum prudenter facturos, quoniam magnis conatibus opportuni
sunt transitus rerum, si pravas multorum spes cohiberent. Darent 5
successorem quem exoptarent, Palatinum amictinum, ferre se etiam
Imperii consortem, quam maritum malle. Ita Carolo Gustavo 6
regnum Sveciæ & successio etiam ad posteros masculos protensa
obtiguit. Factum est super eâ re decretum, cumque in id Princeps 7
consensisset, actis Regni Comitialibus insertum hunc in modum:
Meminerit Regia summum rerum judicium, sibi suisque obsequi atque 8
observantiæ gloriâ esse relictam. Non sumeret, sed exspectaret Im- 9
perium, & ut Regina nihil quicquam, quod Principem sibi successo-
rum

rem destinatum de deceat, negotii daturam promiserit, sic vicissim
ipse non bella susciperet, non pacem, non fœdera iniret, neq; alia, quæ
publicam salutem concernant, aggrediretur, nisi Reginâ atq; Sena-
toribus Regni volentibus. Nec ipse neq; sui provinciam aliquam in
10 patrimonium dari unquam postularent; sub unius imperio coad-
unatæ regiones consisterent, sufficeretq; quicquid Regina cum Ordî-
nibus Ipsi, Conjugi ac liberis in dotem ac sustentationem ex facultati-
11 bus ærarii decreverint. Bona privata si obtingerent, eodem quo
ceteri Nobiles jure haberet, nec minus præstaret, quæ inde in publicum
redundare constituta sunt. Reginâ fato functâ, ditiones ab exteris
12 fortè oblatas non acciperet, si in Sveciâ Regia sedes ob eas sit omi-
tenda. Consilia Matrimonii cum Reginâ atq; Senatoribus agenda,
neq; querenda Conjux nisi immutatæ Augustanæ Confessioni addi-
13 ta, quâ si quos tollat liberos, etiam institui curaret. Summam Im-
perii olim consilio Senatus gereret, & ad Leges Imperii moderaretur.
14 Omnibus Regni Ordinibus cultum Religionis Evangelicæ, ut Augustanâ
Confessione complexum. Concilium Upsaliense receperit, inte-
grum servaret, nec jura ullius, libertatem, atq; immunitates tenta-
15 ret. Matrem Reginae, Mariam Eleonoram, comiter habendam, &
quæ filia eidem largita esset bona, relinquenda confirmandaque.
16 Denique observanda omnia, quæ in Gustavi I. Regis testamento atque
unione ab hereditariis Principibus pro salute Regni exiguntur, quæq;
17 antecedentibus Regibus ex juramento & obligatione suâ aut permis-
sa, aut negata. Ex illo tempore Carolus non minùs de commo-
do Regni sollicitus fuit, quam si gubernacula Reipubl. modera-
18 retur. Pleriq; credunt militaribus ingeniis consulendi subtili-
tatem deesse, quia militia plura manu agens calliditatem con-
filiorum non exerceat; Gustavus in Senatu naturali, & quam do-
19 strinâ comparaverat, prudentiâ, dextrè ac facilè de rebus judi-
cabat. Deinde Regiones integras peragravit, locorum situs,
fertilitem, populorum indolem explorans; quid deesset sin-
20 gulis, quâ parte in melius mutari possent, secum reputavit. Per
omne iter officii faustisq; acclamationibus subditi certarunt,
21 dum quisq; benevolentia apud Principem alios anteire optave-
rat. Illi vero nec familiaritas auctoritatem, nec severitas amo-
rem diminuit.

Regni occupatio resignante Christina.

Quartus inter hæc currebat annus, cum Christina Imperium
 septem annis gestum se fastidire in publico fateri decre-
 verat. Itaque Proceribus Regni & reliquis Ordinibus convo-
 catis, diu, ait, animo cogitasse, ut humeros suos tantâ regni mole-
 fessos, subtraheret. Fecisse etiam secreti participes fide atq; pruden-
 tia sibi notos, qui quoddam hæcenus tacuisset, svasionibus suis retinuis-
 sent. Jam verò neq; sibi ipsi, neq; aliis, amplius dare posse, ut justâ
 deliberatione decretum exequi cunctetur. Gravescente indies vale-
 tudine mox se Reipubl. imparem atq; inutilem futuram. Malle igitur
 imbecillitatem ante ultrosq; fateri, quàm dissimulando in eam videri
 incidisse: Cumq; Medicos, quos ad internoscenda corpori suo utilia
 vel noxia adhibeat, diu experiatur opem ferre non posse, restare
 remedium unicum, in quo omnem spem salutis reliquam reposuerit,
 iter ad externos. Decedere ergò omni velle Imperio, ut sicut aere
 mitiori, ita animo curis vacuo vitam traheret. Ab hæc suâ sen-
 tentiâ non precibus, non lacrumis, quæ plebi pariter ac Proce-
 ribus manasse feruntur, dimoveri Regina potuit: sed ultra pro-
 ventus, qui ad Carolum regni hæredem redierant, ex vectigali-
 bus decem Imperialium nummum myriadas in annos singulos,
 pro necessitate ab illis pactâ, die ad id indicto XVI. Calend. Quin-
 til. An. M. DC. LIV. ab Orbe Redempto, insignia regni posuit.
 Diadema Capiti detractum Petrus Brahe Regni Satrapa accepit,
 gladium Lariffæus Claga, Ensisferi absentis partibus functus.
 Maris Imperatori Oxenstirnio sceptrum, Hermanno Flemmin-
 gio Baroni, dum vicem ageret thesauro præfecti, auream cla-
 vem tradidit. Togam regiam talarem abstulere duo Regii cu-
 bicularii, accedente tandem Regni Cancellario, ut orbem aure-
 um cum cruce sumeret. Quibus insignibus in quâdra ante Re-
 gem per quinque viros dispositis, Regina habitu Virginis re-
 ctâ assistens consilii rationem oratione ad Proceres repetiit.
 Cui ut omnium nomine Rosenhanes cum decore ac gravitate
 respondit, illa ad ultimum Successorem appellans, DEUM immor-
 salem precata est, ut felix faustusq; hic dies, regno juxta, atq; Regi
 Nepo-

Nepotum carissimo illuxerit sejurasse Imperium, reliquum infirmæ
 valetudinis tempus in peregrinatione consumpturam. Ipse se vivâ
 Regnum capeffens memor beneficii, auspicio suo atq; ductu res gereret
 12 feliciter, absentemq; etiam amare pergeret. Hæc oranti animum,
 Carolus, vultu gestuq; ad præfens composito, prodidit, conver-
 fusq; ad Proceres disseruit sermone de muneribus Regiis pru-
 denti, de se moderato, nihil in vultu habituq; mutatus, quasi
 13 imperare posset magis quam vellet. Posthæc è senatu per di-
 spositos honoris & pompæ causâ milites civesq; in templum,
 itum est, ubi Sacris factis Lenæus Upsaliensis Episcopus pro mo-
 14 re unctum insigni Regio evinxit. Hinc in arcem reduxere,
 per vias, quas vulgus circumsteterat, sparsinummi ex auro ar-
 gentoq;ve, unâ superficie Regem subscripto nomine referebant;
 alterâ effigiem heroinæ, quæ armato diadema imponderet, adje-
 ctis jussu novi Regis vocibus Reginae beneficium memoranti-
 bus: A DEO ET CHRISTINA. Cæterum læta ea dies ser-
 monibus, cantu atq; epulis fuit.

CAP. VII.

Christinae itinera, Religionis Nomi- nisq; mutatio.

1 **P**ostero à meridie circiter horam tertiam in fidem atq; obse-
 2 quia Regis jurarunt singuli, manumq; osculis venerati dis-
 cesserunt. Et Christina, quæ ea omnia è fenestrâ prospexerat,
 3 iter ingressa est die vesperscente, Rege ipso cæterisque Nobi-
 lium ad mille passus prosequentibus. Posthæc paucos intra
 Sveciam dies commorata Hamburgum contendit, dein Ant-
 4 verpiam. Hinc ubi Bruxellas venit, ejuratâ religione patriâ
 Ecclesiæ Romanæ consciis paucis se mancipavit. Quam com-
 mutationem solenniter testatura Romam perrexit. In iti-
 5 nere Mariæ Lauretanæ Imaginem auream, coronam & sceptrum,
 lapillos etiam pretiosos nuncupavit. Posito insuper nomine
 6 veteri, Pontificis Maximi simul imitans, appellari voluit Mariæ
 Alexandrina. Atque ita cum Regno, animo & nomine abje-
 ctis urbem intravit. Splendidè excepta habitaque est ab Ale-
 xandro VII. Pontifice Maximo, cujus pedes osculo contigit,
 quem

quem, cum adhuc Fabius Chisius esset, paci Monasteriensi nomine Innocentii X. prælicenter obnitentem, unâ cum cæteris contemserat. Ex Italiâ anno 1657. in Gallias venientem peregrinandi gratiâ, Rex absens Parisiis magnificè jussit accipi. Ipsa 7
Fontebella quæ aliquamdiu degens Marchionem Monaldecium à secretis sibi consiliis, quòd quæ regenda fuerant, divulgasset, peccata confiteri jussum sacerdoti, per alium Italum sicâ trucidavit. Cæterum contemptum illum Regni & Religionis tradere jactantius Scriptores solent, qui Pontificias partes tenent, quàm ad Historicos; nec sine apertâ in Lutheranos insectatione: Vim de cælo menti illapsam à Regno vocasse, ab hæresi ad veram religionem; damnationi ereptam in libertatem asseruisse. 9
Contra alii queruntur, omnis ætatis ac memoriæ clarissimam, 11
Reginam, Virtute Regibus maximis parem, tantâ laude à doctissimis ejus ætatis hominibus cumulatam, minùs tamen constantè propositi, etiam cum rectum erat, artibus primum Bourdelotii Galli; deinde Antonii Pimentelli Hispani, quos inter intimos amicorum habuit, à cogitationibus melioribus, à regno, à fide tandem majorum deductam esse. Sed nobis hæc atque 12
Italia audientibus in incerto judicium est, causamne specti Imperii in vulgus notam facilius omnes si commemorarint, an idoneis auctoribus prodiderint? Volunt etiam pœnitentiâ 13
Regni relicti, non ut patrimonium tantùm curaret, in Sveciam mortuo Carolo Gustavo anno 1660. Româ per Germaniam & Daniâ inter eximios omnium cultus regressam. Sanè si successorem Caroli Gustavi filium immaturâ morte præripi contingeret, ad se aut Regem Polonorum jure devolvi Sveciæ Imperium, ad Senatum retulit. Verùm responsum est à Proceribus: 14
iniquè repeti, quòd spontè in alios collatum est; Neminem sibi jure in Sveciam notum, præter unicum Caroli Gustavi filium, hæredem Regem suum, quo absque virili prole extincto, quòd omen quidem Deus prohibeat, penes se arbitrium fore, quem Regem accipiant. Neque alimenta, quæ promiserint Regno 16
decedenti, eadem dare amplius obstructos fuisse, quando Religionem in Deum avitam Romano cultu mutaverit. Neque 17
leges Reipubl. suæ, quas noverit, ferre ceremonias Papisticas, qui-

18 quibus in oculis hominum licentius consensu ipsius Reginae luda-
tur. In his cum constanter Proceres consistere Regina videret,
19 ad ultimum omne in regnum Svecorum jus ejuravit. Quan-
tum ad alimenta, æqua placataque discessit anno sequenti 1661.
20 Hamburgum, & altero Romam rediit. Iterum sexagesimo
sexto anno ab urbe profecta aliquamdiu Hamburgi substitit,
21 donec rationem adventus à Svecis approbari comperiret. Hinc
anno sexagesimo septimo ad Norkoppingam usque urbem, quin-
decim milliariibus Stokholmiam disitam progressa accepit lite-
22 ras. Ex quibus cum se quidem gratam omnibus venire intelli-
geret, comites solos, quos secum duceret, Italos & Monachos
23 molestos fore, mox excessit Regno. Apud Hamburgenses
autem per annum ferè remanens, anno sexagesimo octavo ver-
24 gente tertium Romam concessit. Neque eam hactenus omi-
sit, quanquam continuus aspectus minus verendos magnos ho-
25 mines ipsam satietate solet facere. Hæc, ut quæ de Christinâ no-
bis constabant, perficeremus, injecimus, nunc interruptam Ca-
roli historiam pertexemus.

CAP. VIII.

Acta Caroli occupato Regno.

1 **I**S principio Regni Conjugem quærebat, prosperis dubiisque
sociam, utque numero liberorum Imperium firmaret, cujus
2 non legiones, non classes perinde firma munimenta sunt. Placuit
Hedviga Eleonora, Illustrissimis Natalibus, Holsatiæ Friderico
Duce Schlesvicensi orta, Potentissimi Saxonum Electoris, Johan-
nis Georgii II. ex sorore Mariam Elisabetham neptis, amore in Re-
3 ligionem Evangelicam, in qua à teneris instituta erat, sanctimo-
4 niâ atque virtutibus sexum suum ornantibus incluta. Cuncta, Thuldenus in
nuptiarum solennia referre omitto, aliis memorata. Posthac o-
5 mnem curam atque operam in Rempubl. convertibat. Legatus ad
Sveciam & Brandenburgico Electore auditi. Missus est natio.
6 Sveciam ad Roxolanorum Principem in Moscoviam, qui ejus a-
nimum de Careliarum, Ingermanniæ ac Livoniæ finibus explo-
7 raret, & ad amicitiam sollicitaret. Milites lustrati, & solutis sti-
pendiis in obsequium pellecti. Sapientiæ cum humanæ tum, divi-

Conjugium.

*Thuldenus in
ann. 1654.*

*Regni ador-
natio.*

Bellum Polonicum.

divinæ studia munificentiam excitabantur. Ita dum Regnum pacis artibus parabat condere, ad bellum mox in Sarmatiam vocabatur. Cujus causas atque progressus antequam exponam, Regionis situm populosque referam, non ab ultimam quidem rerum memoriam ordiundo, sed recentiori, & ad presentem usum aptam.

CAP. IX.

Poloniae descriptio.

Polonia inter amplissima regnorum, quæ Europa continet, spatio accælo in Orientem Borystheni fluvio, in Occidentem flexuosa Silesiæ, Marchiæ Brandenburgicæ & Pomeraniæ obtenditur. Ad meridiem montes Carpatici ab Hungariam summoventes surgunt; Septentrionalia ejus nullis contra terras maris Balthici pulsantur. Terra, etsi subinde sylvis paludibusque obfessa maximam tamen partem plana & æqua, patiens frugum ferax apprimè frumenti, ex quo magna copia pro usu exterorum quotannis redundat; ut & Ægyptus Europæ, ac imprimis Belgii horreum Polonia dicatur. Pecorum quoque fecunda est, & armenta non aliunde procera magis in Germaniam aguntur, quam è Podolia, ubi tanta pratorum ubertas est, ut boum cornua vix è graminibus emicent. Mel nusquam melius & sincerius, quam in Samogitiâ reperitur. Ipse sylvæ his abundant opibus, cum stipitibus cavatis mella passim promantur. Plantationem Poloniæ crebri distingunt lacus, fluvii, rivi que affatim piscosi. Nec summa tantum terræ laudanda bona, verum & abstrusorum mineralium metallorumque felices divitiæ. Salubritas cæli per omnes ferè provincias optima, quia ventis à Septentrione frigidioribus eventilato spiritu terrestri præcipua hominibus sanitas redditur, nisi quòd acris spiritus alicubi, gravi paludum nebulam inficitur. Positio cæli corporibus ex se validis & plerumque proceris habitum dedit. Eorum sacra deprehendas varia, Plurimi potentissimique Romanæ Ecclesiæ ceremoniis sunt devoti. Nec ulli genti veneratio in Pontificem & ejus sacerdotes major. Cæteris dissidentium nomine habitis, Lutheranis Calvinianisque, cultus divinus lege publicam con-

12 conceditur. Soli Ariani, quibus idem erat integer, probro
 in S.S. Trinitatem Christumq; Deum maledicti aperte rei, vene-
 13 numqve opinionum licentius in multorum perniciem spargen-
 tes, regno ejecti. Russi multi Græcorum dogmata sequuntur,
 à Moscorum tamen ritibus & opinionibus admodum divessi.
 14 Judæis magno numero per totum Regnum dispersis, & superstitio,
 & mercimonia liberrima; imò & quòd vectigalia pleraqve
 15 conducant, Christianos opibus emungendi effrenis licentia, quæ
 & ipsa Cosaccos nuper ad defectionem impulit. Sermo origi-
 ne fortè Vandalicus, aliquando Græcis, Latinis Ungaricisque
 16 vocibus parùm inflexis mixtus. Barbarum autumant, qui tres
 quatuorve consonantes literas duriores unâ vocali animari vi-
 dent; At non ingrato sibilo à fœminis, politioribus præsertim,
 17 prolatum auditur. Gallorum linguam multi Nobilium, plures
 Italorum, ad quos crebris peregrinationibus meant, addiscunt.
 18 Latinam tantùm non omnes, etiam plebeji, saltim ut intelligas,
 loquuntur. Sincerè cum iis, quorum fidem experti sunt, agunt.
 19 Urbanitate domesticâ versumqve peregrinos Hesperia Polo-
 niam præfert Lipsius. Pecuniam olim probam superioribus tem-
 20 poribus corrumpere cœperunt monetalis Regii, enormia ex eâ
 lucra detrahentes, dum nummos ex argento in novos & vilio-
 res recuderunt; ut hodiè non nisi ex ære majori parte & exiguo
 immisto argento confusi, imò innumeri ænei negotia cum vici-
 21 nis oppidò remorentur. Provincias univèrsùm Regnum de-
 cem complectitur. Poloniam Majorem Lechus I. Polonorum
 22 Princeps nominavit, cum in eâ Gnesnam, à nidis aqvilarum ibi-
 dem repertis appellatam, sibi sedem constitueret. Hinc reli-
 23 quæ eo tempore terræ Poloniæ Minoris nomen remansit, quan-
 quam mox hujus caput Cracovia Cracum conditorem successo-
 resq; incolas acceperit, diutissimèq; retinuerit. Lituaniam,
 Samogitiam, Russiam, Jagello Magnus Dux Lituaniæ, cum
 gentilium superstitione relicta baptismum susciperet, Uladi-
 24 slaus dictus, ductâ Hedvvigâ Polonorum Reginâ, anno 1386.
 25 Poloniæ junxit. Podalia regio est amplissima, cujus partem
 26 hodiè Ukrainam vocant. Volinia inter Lituaniam & Russiam
 porrigitur. Masovia extinctis Ducibus superiori seculo ac-
 cessit.

Vid. Bodin.

*lib. 5. de Re-
publ. c. 1.*

Thuan. lib.

*56. Histor. in
ann. 1573.*

cessit, à quo tempore urbs ejus primaria Varſavia situs oppor-
tunâ amœnitate Reges Cracoviâ avocatos detinet, Comitibusq;
frequentatur. Livoniæ pars Australis, & in eâ Curlandia, ad-27
ditâ Semigalliâ Principi è Teutonicis in feudum concessa, ad Po-
lonos spectat; reliquam partem Borealem Svecus tenet. De-28
utrâqve tamen Moscus aliquæ Svecorum, plura Polonorum de-
trimento decerpſit. Prussia univerſa alia Regalis est, quæ Re-29
gi Poloniæ paret; alia Ducalis, Marchionibus Brandeburgensi-
bus superiori seculo jure feudi hæreditarii relicta. Cæterum-30
provincia in Satrapias, hæc verò in districtus seu territoria, atq;
hæc in præfecturas, urbes vel oppida distribuuntur. Satrapiis 31
præsunt Palatini, à quibus etiam illæ Palatinatus vulgò vocantur.
Palatinorum autem Cromerus, clarissimus rerum Polonicarum 32
auctor munera recenset, bello; ducere copias suæ Satrapia; in-
de nomen habere lingua vernacula Woyewodarum seu ducum
belli: Pace; Conventus Nobilium instituere iisq; & judiciis præsi-
dere. Palatinorum quasi legati sunt Castellani, Ductores & 33
Præsides Nobilitatis sub suo quisq; Palatino. His succedunt-34
alii Magistratus sive Officiales (ut vocant) terrestres, quorum
aliqui præter ipsum nomen vix aliquid habent muneris. Uni-35
versa Gens in Ecclesiasticos, Nobiles, & plebem dividitur. Ec-36
clesiastici copiâ & libertate Regno graves, summum in Republ.
gradum tenent, interq; eos excelsissimus ArchiEpiscopus Gnes-
nensis (Primates Regni vocant & Legatum natum sedis Apo-
stolicæ) nullo Rege, comitia indicit, Senatam convocat; decre-
ta exequitur. Sequuntur Nobiles, qui quidem magnâ liberta-37
te viventes tributa nulla pendunt, militiam tamen pro patriâ
ipsi propriis impensis tolerant. In singulis Satrapiis iidem 38
congregati Legatos, seu ut appellant, nuncios terrestres legunt,
quos ad comitia amittunt. Plebs urbana mercimoniis, raro o-39
pificiis, quæ potissimum Germani in regni finibus exercent, a-
griculturæ quoq; vacat; Rustica antiquo servorum jure cenſe-
tur. Lites incolarum ad Jus Saxonicum sive Magdeburgense, 40
Constitutiones Regni aliaq; statuta provincialia componuntur.
Summorum tribunalium, in quibus Nobilium causæ disceptan-41
tur, Petricovia & Lublinum, sedes est. Militiæ robur omne in-42
e qui-

43 equitibus. Centum millia Nobilium semper in procinctu stant ;
 qui semel iterumq; à Rege convocati, ad tertium edictum suo
 44 quisq; se Palatino sistunt. Id expeditionis belli genus Pospo-
 liti Ritzstunec vocant. Alit & Respubl. alium decem ple-
 rumque, sæpè etiam quindecim millium exercitum, ex nobilis-
 simâ Sarmatiæ juventute lectum, in quo militantes Quartiano-
 rum nomen habent, quod stipendium statis quatuor anni tem-
 45 poribus è quartâ vestigalium parte accipiant. Iis fines Regni
 adversus incursiones Moscorum, Tartarorum, Turearumq; cu-
 46 stodire datum. His annumerandi Cosacci proprium Poloniae
 militiae genus, non gentis vocabulum, à Polonicâ voce Koza di-
 cti, quæ capram notat, à velocitate fortassis, nam celeres sunt ac
 47 levis armaturæ milites. Stativa habent in Insulis fluminis Bo-
 rysthenis, quæ Saporoiæ dicuntur, Tartarorum Tauricanorum
 48 populationibus opposita. Omnes Poloni sunt, aut ex provin-
 49 ciis subjectis. Sine Duce certo quondam latrocinii magis more,
 quàm ex justis belli legibus pugnabant; sed ex quo Stephanus
 Poloniae Rex dato Duce legibusq; in legitimæ militiae formam
 composuit, Ducem suum à Regibus Poloniae accipiunt, mino-
 50 res Praefectos ipsi legunt. Hi propriè Cosacci sunt, ad quorum
 similitudinem quotquot in regno Poloniae levi armaturâ mili-
 51 tant, eodem nomine vocantur. Levi illi stipendio strenuam
 militiam Polonis semper commodarunt, donec variis injuriis
 52 exasperati hostiles spiritus induerent. Ab illo tempore Cosac-
 cos habet Polonia infestis armis aut dubiâ amicitiam metuendos.
 53 Arma, quibus bellum gerunt Poloni, cominus ferientia sunt,
 framæ incurvæ, sive acinaces, hastæ, unde milites hastati Husla-
 ri dicuntur; clavæ, quas myrtilla ferrea vocat Sulicovius, Obuch
 sive Sheckan Poloni. Framæ tantâ præditæ esse solent acie,
 54 ut loricas galeasq; facile diffindant propemodùm illasæ. Emi-
 nis sagittas arcu mittunt, nec rarò hodiè tormentis majoribus
 55 & sclopis, quales sunt Carabini & Pistolæ, utuntur. Omnium
 in depascendis periculis ingens audacia, & ubi advenere, in de-
 56 trestandis eadem cura. E prælio dilapsi circumactis strenuè
 equis velocibus rursus redeunt, sparsosq; & incompósitos fidu-
 57 ciâ victoriae hostes ingenti cæde prosternunt. Peditatum, cum

opus est, ex Germanis & Hungaris conducunt. His viribus ho-
 stium vicinorum potentissimos, Moscos Tartarosq; à suis fini-
 bus, & à Germaniâ jam dudum Mahumedanos arcent. Regem
 haud facile sumunt ex indigenis, (quanquam defuncti Regis
 prolem non sane negligant) veriti ne inter arctâ propinqui-
 tate conjunctos munis Reipubl. præcipuis divisis, æqualitatem
 Nobilium tollat, hisq; munimentis insistens insurgat paulatim
 munia senatus legumq; in se trahendo, libertatemq; dolo, tan-
 dem & armis victam in dominationem vertendo. Nec enim
 Regi infinitam aut liberam potestatem esse volunt. Quare Se-
 natum ei addunt ex ecclesiasticis & secularibus omnium provin-
 ciarum delectum; Præterea cum comitia habentur, Nobiles
 nunciis suis terrestribus partes deferunt, qui Regi atq; Senatu
 subinde adversi spatium sex hebdomadarum comitiis præfinitum
 turbant litibus, ut omnes pari consulentes auctoritate,
 sententiâ dispares, nihil salutare constituent. Hi itaq; nisi cum
 Rege atq; Senatu consentiant, non fœdera sanciri, non tributa
 imperari, non bona ulla à Regno divelli, non equites creati pos-
 sunt, neq; quicquam, quod salutem publicam concernat, decer-
 nitur. Rex tamen Episcopos & Abbates nominat, Palatinos
 Castellanos, Mareschallos, Cancellarios, Thesaurarios, Duces
 Militiæ constituit, redditus dispensat, præfecturas distribuit, Co-
 mitia indicit, judices eligit. Munera verò ista solis Polonis,
 nec hodiè faciliè aliis quam Romanæ Ecclesiæ hominibus dan-
 tur, ut Sigismundi III. Regis consilio vincantur ceteri, hono-
 rum aditu & spe præmiorum regionum cautè præclusa. De
 Reipubl. formâ ipsis hujus gentis Scriptoribus dissentientibus
 difficillimum judicium. Simon Staravolscius * atq; Martinus
 Cromerus † è tribus primis Reipubl. formis miscent, Principa-
 tum Regem, Senatum Optimates, Nobiles ceteros Plebem,
 cujus quasi tribuni sint nuncii terrestres, referre rati. Ibidem
 liquando cum Reipubl. Lacedæmoniorum veteri, mox quæ est
 hodiè Venetorum, contendunt. Thomas Lanfius nec Regnum,
 nec Regem Polonis esse ait, sed merum Oligarchicum Regimi-
 nis genus, fucatâ Regni specie & inani Regis titulo adombra-
 tum. Principatum Aristocratiam mixtum alii judicant. Sapienter
 Trajanus

* in Descript.
 Reg. Polon.
 pag. 81.
 † lib. II. de
 Reipubl. Po-
 lon.

Trajanus Boccalini. Non solo il censore, ma il sacro collegio tutto de virtuosi perececelente amifero la iustificazione della Monarchia Polacca.

CAP. X.

Semina belli Polonici.

1 **I**nter potentissimã hanc Polonorum gentem Svecosq; antiqva
2 eã tempestate odia in funestissimum bellum erumpebant. Po-
3 loni aũo præter lapsi seculi octuagesimo septimo Regem eSveciã
4 petitum acceperant Sigismundum III. Johannis Svecorum Regis
5 filium, sorore Sigismundi Augusti Polonorum regis, qvam in-
6 matrimonio habebat, natum. Eidem Parens fato functus Re-
7 gnum Sveciã reliquerat. Ad id autem capeffendum iturus
8 Polonis promissum jam olim factum repetebat, non se Poloni-
9 am sedem suam migraturum, addens insuper intra annum rever-
10 ti velle. Itaq; administrationem Regni Sveciã suscepti patruo
11 Carolo Duci Sudermanniã commisit in Poloniam rediens. Sed
12 ipse deinde religionem Romanam, qvam amplectebatur, in
patrias terras reducere tentabat, alia præterea, qvã pacta veta-
bant, molitus. Qvibus Sveci moti Sigismundum excidisse Im-
perio dicentes Carolum initio Gubernatorem, & post Regem
pronunciarunt. Inde bellum inter utraq; gentem, poscente
Sigismundo Regnum hæreditario jure traditum, qvo pulsus e-
rat, tuente novo Rege, qvò ordines Regni dederant. Acce-
ptum à Patre bellum contra Sigismundum Gustavus Adol-
phus prosperè prosequēbatur in Livoniã atq; Prussiã, donec an-
no 1629. induciis in qvinqvènnium pactis sifteretur. Novi ali-
qvos referre ante inducias biennio, armis Gustavi Adolphi Si-
gismundum coactum renunciare juri in Sveciam, qvò tamen
nihil ex vero habere autumo. Sigismundus enim auxiliorum
ab exteris qvibusdam largè promissorum spe eo etiam, qvem di-
xi, anno, agrè bellum induciis differri patiebatur, nec nisi mul-
tis à Senatu precibus victus cedebat. Eodem deinde mortuo, anno
1632. qvo ipso, sed aliqvòt post menses, occubuit Gustavus A-
dolphus, Orator Svecorum in comitiis novo Regi Polonorum e-
ligendo institutis persvadere conabatur, ne Regnum uni filio-
rum

Georg. Horn.
in Orb. Polit.
part. 1. p. 106.
& ex eo ad
verbũ auctor
Europa vi-
venis part.
2. p. 47.
Paul. Pias-
cius in Chro-
nic. ad annũ
1629. Stanisl.
à Kobyer Zy-
cko in hist. U-
ladisl. L. 11. p.
926. Brackel.
lib. 3. eod.
anno.

Piascius
pag. 452.

pag. 480.
Stumfordium

ad annum
1635.

rum defuncti Regis deserretur, n̄ hereditatem Regni Sveciæ prius ejurasset. Id unicūm pro renovandâ cum Regno Polonia pace perpetuâ Svecum Regem expetere contendens. Hoc ipsum postulantis Proceribus Uladislaus IV. Sigismundi primogenitus, in quem miro omnium consensu futurum Regem suffragia ferebantur, syngraphâ secretiori, quam noverit, qui narrat, Piascius, caverat. Stumfordium etiam utriusque Regni Legati liti componendæ anno 1635. convenere. Sed Rex Uladislaus cum fratribus germanis vel de jure in Sveciam paululum concedere, vel etiam titulo Regum Sveciæ abstinere omnino recusabat. Induciæ tamen Stumfordianæ hinc appellatæ viginti & sex annorum, quarum finem undecimus mensis Julii dies anni 1661. allaturus erat, initæ. In iis præter alia, quæ Brachelio relata sunt, placuit durante induciarum tempore mutuis offensionibus abstinere, deq; pace perpetuâ intereâ agere, quâ licet non succedente induciæ nihilominus starent. Duo igitur in hanc rem Lubecæ conventus instituti, arbitris Gallo, Anglo, Belgiiq; fœderati Ordinibus. Uterq; inter ipsa initia abruptus. In priori tabulas plenipotenciales, quas vocant Polonorum Sveci rejecere, quod in iis Polonus se Regem Sveciæ diceret, atq; ita regnum hoc sibi palam vindicare videretur. Id cum uti pacis adversum emendari vellent Legati Svecici, Ioni autem tandem responderent, se non audere Regem suum de omittendo titulo compellare, infectâ pace discessum est. Mox secutus est alter, iisdem de causis ferè irritus. Nam tabulæ quidem Polonorum, quanquam eundem titulum inscriptum non dederunt, sigillum tamen iisdem impressum insignia Regni Sveciæ Regisq; nomen aperte exhibuit. Deinde paulò anteam Regina Svecorum Christina Regno abiret, venit Holmiæ Legatus à Polonia Rege Johanne Casimiro missus Canacilius, affirmans Regem suum Regniq; proceres in Sveciam missuros, qui de pace transigerent. Responsum est nomine Caroli Gustavi Regis à Cancellario: Induciarum legibus per binos etsi irritos congressus Svecos abundè satisfecisse; Regem nihilominus pacem admissurum, si adfuerint satis præditi facultate componendæ pacis. Missus ideo à Polonis Johannes Morste-
nius

27 nitus, paraturus tantum, ut videbatur, locum & tempus futuro-
rum de pace tractatum, quæ præliminaria dici amant. Jus-
sus ex more, antequam admitteretur, apographum literarum si-
28 ducialium exhibere, produxit tabulas, quibus partim jus in
Sveciam occultè sibi vindicare Polonus, partim se præ Rege
Sveciæ putare videbatur. Nam etsi utriusq; Regis titulis solito
rectius fuerat cautum, sub finem tamen numerabantur Poloni
Regis regnorum anni; deinde omiſſa deprehendebatur vocula,
& cætera, quam quibusdam Regii tituli vocibus adjiciendam
29 utrinque conventum fuerat. Hinc nescio annon in majus au-
xerint, qui Legatum Polonum Regis suo nomine Carolo Gu-
stavo ambitiosissimè Regnum denegasse asseruere, quòd ejus
30 suffragio dignitatem tantam non impetrasset. Commotus ni-
hilominus hiscausis Rex & literas, & Morstenium ut internun-
cium repudiavit. Indicari tamen jussit, se quanquam toties
elusum, non alienum à pace gerere animum, modò citra amba-
31 ges quærat. Idem per Senatum suum ad Polonos Senatores
32 plenius perscribi curavit. Cùm autem nullos ad eam rem a-
gendam submitti perciperet (venere enim, cùm pars exercitus
Regii in finibus Poloniae excubaret, ipseque Rex armatus in pro-
cinctu esset,) inducias abrumpere, arma maturare decrevit,
ratus pace suspectâ, nedum induciis bellum esse tutius.

CAP. XI.

Signa belli Polonici.

1 **B**ellum hoc, quòd Svecos inter Polonosq; describere jam ag-
2 gredior, portentis quibusdam futurorum nunciis signifi-
catum creditur. Haud ita diu Carolus insigne Regium sumse-
rat, cùm in planitie haud procul Upsaliâ distante Rabokil agre-
stes vocant, sexto die, quò ad sacra ex suis quisq; pagis rurico-
3 læ confluunt, iturus ad parochiale templum navalis pugnae spe-
cies apparuit. Visum & iniri inter hos certamen, qui Polonos,
4 Moscos, Belgas Svecosq; vestibus, armis navalibusq; signis re-
ferrent. Quæ cùm intentiori curâ spectarent, atq; apud se-
met colligerent, ludibriumne oculorum rebus vacuum, an ve-
rus conflictus esset, subitò id omne ex oculis ceu fumus in aut-
ram

ram evanuit. Paulò verò ante quam idem in Poloniam move- 5
 ret, loco à Dantiscanorum urbe duobus milliariibus distito,
 haud obscurum futuri belli præludium multi conspexere. A- 6
 quilæ duæ in sublimi, ut videri possent pendulæ, se mutuo ado-
 riebantur, vario, utra vinceret, conatu. Rostrois corruebant, 7
 fodicabant, modò elevatæ, modò delapsæ alis pulsabant, ungy-
 bus inuncabantur, rursus expeditis sese collacerabant, sangui- 8
 nem ardescens pugnæ testem in terram fundendo. Anceps id
 certamen diu erat, donec altera supernè in agrum rueret, victri- 9
 cisq; impetum quasi declinata aufugeret. Insequuta mox
 est altera cruenta ungybus atq; rostro non desertura fugientem, 10
 dum viveret. Nam cum ambas homines, qui certantibus su-
 pervenerant, cepissent, illa non potuit ab alterâ prius auferri 11
 quam à Rustico occisa. Is Dantiscum pertulisse, ibiq; exentera-
 tam Consul asservare perhibetur. Superstitem quidam, qui a- 12
 pud Svecos in bello stipendia meruerat, in Pomeraniam abdu-
 duxit, aliquandiuq; aluit. Erant ultra alias magnitudine con- 13
 spiciuæ, subfuscæ, pedibus rostroisq; flavæ, caudas crebræ penna-
 rum albantium distinguebant. Sub idem tempus numero 14
 copiarum Svecicarum in Pomeraniâ inito Poloni non amplius
 dubitarunt bellum in se parari. Fines igitur Livoniæ atqve 15
 Prussiæ præsidiiis muniabant, non ita tamen validis, dum &
 Moscus ingentibus copiis bellum inferret, & Cosaccorum re-
 bellio indies auget.

CAP. XII.

Causæ belli Polonici.

AT Carolus Gustavus ut belli sumti causæ constarent, in 1
 publicum has ferè iussit edere: *Regis Vladislai IV. tempore*
Cæsarem hostilem Svecis militem tam duce Botio in Livoniam,
quam Crackovio in Pomeraniam per mediam Poloniam Republ.
neq; vetante, neq; leviter sese opponente, sed connivente, aut potius
elanculum conspirante irruisse. Nam monitos etiam à Senatu Sve-
corum Senatores Polonos rogatosq; ut redire Crackoviam prohibe-
rent, per Poloniam tamen effugere passos. Imò, & arma ex arce
Putzensi aliisq; Prussia locis summississe: Contra Königs-marchio per-
sequenti

5 sequenti etiam transitum negatum. Insulanos Oeselienses Livonosque
 6 Specis subditos ad defectionem ab eodem Rege sollicitatos. Johannem
 Casimirum nunc vasro, commento ad Reginam Christinam lingua
 & more Gallico literas scripsisse, (quas antiqua consuetudo Latinas
 exegisset), ne videretur ex lege abstinere debito sibi titulo, aut Regina
 in debitum tribuere; nunc latinè scribentem palam sive in sigillo
 7 sive in ipso titulo nomen Regis sibi usurpasse. Nunquam ut observa-
 ret, quod lege fuerit cautum, etsi arbitri quovis faciendum dicrent,
 potuisse induci; Reddidisseq; duos solennes Lubeca tractatus hæc unâ
 8 penè de causâ irritos. Livonum fidem exemplo Fratris tentasse, Ri-
 gamq; recuperandi consilia egisse, eosdemq; Cosaccis jam dudum in-
 9 prædam obulisse. Classem mari Baltico contra pacta incubuisse,
 atq; eam fulciendam mare id vel accolentes, vel navigantes in fœdus
 10 vocatos, exclusis Svecis. Has molitiones occultaturum misisse Ca-
 nazilium in Sveciam, qui spe pacis à legatis mox, si foret placitum, Vid. tractat.
 11 insequuturis tractandæ luderet. Nam, qui successerit, Johannem quorum ung
 Morstenium nullâ facultate pacis componendæ præditum, fiduciales inscriptus est:
 solummodò literas exhibuisse, quibus & insuper annos regnorum Injustitia
 (quod unicum tamen ipsi sit Polonicum) numerarit, Svecicum haud armorû Sve-
 12 obscure sibi vindicans, & in titulo voculas; Et cetera, adscriben- cicorû in Po-
 13 das ad minuendam auctoritatem suam Regiam studio omiserit. Tot lonos, à Lucâ
 ludibriis, tot injuriis laceffentes Polonos, jus Svecis in sese dedisse ar- de Gabrys
 14 morum. Novimus hæc objecta crimina Polonos aut negare aut manifestata:
 in mollius referre, aut in eos, qui exprobrant, vertere. imò Chri- Alter: Causa
 stianum Adolphum Thuldenum, candore atq; eloquentiâ mul- ob quas Ca-
 tum infra Adolphum Brachelium, cujus historias ad nostra- rolo Gustavus
 tempora pertexuit, ruptarum injustissimè induciarum unicè in- Svecia Rex
 simulare Svecos non sine irâ atq; studio, quorum neq; causam Johanne Cas-
 14 procul habuit. At nobis etiam citra damnum affectus judicium simirû bello
 proferre volentibus, pleraq; illa à notitiâ nostrâ remotiora visa adoriri co-
 sunt, ut satius referre quàm temerè discernere habuerimus. etû se profite-
tur, limata &
elimata. U-
terq; sine mē-
tionē loci im-
pressus est
anno 1656.

CAP. XIII.

Exercitus Svecicus in Poloniam movet duce

Wittebergio. | Rex cum novo agmine sequitur, | à Legato de
pace compellatur.

D

Interea anno 1656.

Interea Carolus Gustavus copias in Sveciâ instruebat secutur¹
imox Comitum Wittebergium, quem cum exercitu viginti
millium peditum equitumq; è Pomeraniâ præcedere in Poloni-²
am majorem jusserat. Is ubi ad fines ejus die undecimo Julii
anno 1656. pervenit, mox Drahemò arce præsidio vacuâ aliisq;
oppidis occupatis ipsa Polonorum castra petiit. Eorum enim³
quindecim millia ex Palatinatibus Majoris Poloniæ cum Ducibus
suis prope oppidum Usztye, quod Notezio Flumine allui-⁴
tur, confederant, in trajectu hostem prohibiteri. Sed primo
acriq; Svecorum impetu repulsi, viribus impares se iis ita per-
misere, ut obsequio eodem quo veteri, novo quoq; Regi devin-⁵
cti, sua quisque bona antiquo jure retinerent. Ea re territa
Posnania, prima inter urbes Majoris Poloniæ ad Vartham flu-
vium navigabilem & Prosnam amnem, muro duplici fossaqve
profundâ cincta, ædium eleganti structurâ Uratislaviam Sile-
siorum imitans, non ausa est victorem detinere. Itaq; ipsa sponte⁶
se dedens reliquis exemplo fuit experiendi clementiam Svecorum.
Substitit hic Wittebergius, Regem ipsum cum alio e-⁷
xercitu expectans, ut conjunctis copiis interiora Regni adirent.
Is decimo quarto Julii classe Grypsvaldam advectus, & biduo⁸
post ex navi expositus Wolgasti accepit, haud diu reluctantem
Majorem Poloniam, & nullo ad tantam victoriam suorum da-
mno subactam. Quare venienti fortunæ occurrendum sta-⁹
tuens non diu ibi cunctatus est; sed præmissis literis ad Impe-
ratorem Romanum, quibus rationes belli supra dictas repeteret,
pacemq; Monasteriensis se sanctè observaturum, ne Cæsar vi-
cinas terrarum invadentem suspectaret, promitteret, navem re-
petiit, Stetinumq; Pomeranorum contendit Miles, quem ad-¹⁰
duxerat incerto numero, sed instructus & perarmatus medio fe-
rè milliari ab urbe in campo cum apparatu ad bellum reliquo
imperium Regis præstolabatur. Quo mox die vigesimo nono¹¹
Julii accepto, in Poloniam festinatis itineribus præibat, Rex in-
terjectâ solummodò morâ bidui cum tormentis bellicis, unâ
peditum cohorte duabusq; equitum turmis stipatus seqveba-
tur. Hoc toto itinere inoffensum agmen, nisi quòd parvæ ma-¹²
nus utrinq; ad explorandum missæ semel mutuo incursarent,
die

die undecimo Augusti ad exercitum, cui Wittebergius erat præ-
 13 festus, pervenit. Eodem tempore Johannes Casimirus Rex
 Polonorum quatuor ferè millibus Lovvizii, quod majoris Po-
 loniæ Bsuræ flumini adjacet oppidum excubabat, venientem Re-
 14 gem in itinere ex improvise aggressurus. Quo audito Carolus
 Gustavus decrevit illum, priusquam copias augetet, opprime-
 re, aut fortè cedentem insectari, recepturus facillè omnia ea loca,
 quæ à fugiente Rege suo sine fiducia tuendi se relinqui viderent.
 15 Id consilium non ratione prudentius quàm eventu felicius fuit.
 16 Nam ut percepit Johannes Casimirus Svecum omnibus copiis
 17 adventare, Warsaviam retroivit, misso Przimskio, qui pacem
 offeret, vel saltem inducias obtineret. Hic in castris propter
 Colo oppidum à Lovvizio duodecim plus minus milliaribus re-
 motum locatis, honorificè exceptus inq; tabernaculo Regis
 18 auditus est. Audacius loquentem Rex moderatè tulit, respon-
 dente ejus nomine Biornklavio: *Regem suum nunquam pacem*
*detrectasse, à Polonis sæpius ludibrio habitum tandem arma summis-
 19 sed licet Majori Poloniâ subactâ, pacis tamen negotium non asperna-*
ri, optareque ejus conditiones exponeret. At cum Legatus signi-
 ficasset nihil tale sibi in mandatis esse, sed si placeret, alios mox
 20 adfuturos, qui rem eam agerent, Carolus annuit, Stetinumque,
 ubi conveniretur, elegit. Legatus autem eam urbem Regi suo
 21 haud opportunam fore, quod longè nimis pro presenti distaret, cau-
 sabatur, locumq; duodecim milliaribus ab utriusq; Regis castris dissi-
 tum optabat. Ad hæc Rex subridens, quia, inquit, in propinquo
 22 adeò adsumus, Patruum meum Johannem Casimirum Regem itine-
 ris ad me molestiis sublevabo, Et ipse ad eum mox visam. Eo re-
 sponso dimittebatur Legatus Polonus, traditis insuper quas ad
 Regem suum perferret literis, quibus Carolus affectus mise-
 ram erga Poloniam signa edebat.

CAP. XIV.

*Carolus Gustavus profligato Johanne Casimi-
 ro Warsaviam capit. Eundem denuò fundit; Cra-
 coviam obsidet; Polonos fugat.*

1 **C**asimirus verò Reginâ lugubri curru Cracoviam dimissâ,
 D 2 Sena-

Senatoribusq; ad finem Comitiorum Warſaviæ tum celebrato-
rum fidei erga ſe Regem gravi oratione monitis caſtra Lovvi-
zenſia repetiit, Maſſoviienſium aliquot manipulis comitatus. Vix
reverſum Carolus Guſtavus primâ aggreſſione proſligavit.
Primi Nobiles, qui circa Regem erant, fugâ ſalutem quaſivere.
Rex igitur ab iis deſertus, ſtativis nocte exceſſit, Cracoviamque
ſe recepit. Maſſoviienſium quòd Viſtulam transnatarent, mul-
ti caſi, alii capti. Warſavienſes venientem victorem claves of-
ferendo ultrò admifere. In arce Regiâ concio ab Evangelico
ſacerdote habita gratiaq; Deo ſolennes pro munere victoriæ a-
ctæ. Poſthæc Wittebergius fugientes inſeqvutus in eos in-
currit præter opinionem copiis ex Sandomiriænſi Palatinatu ad
viginti quinque millia auctis, prope Opozno ſe oppoſentes.
Quos ipſe ſtrenuè adortus non minus impigrè reſiſtere decre-
viſſe, aliquo ſuorum damno didicit. Hunc hoſtis animum ve-
lociter Regi nunciari juſſit. Is continuis itineribus eodem die
decem equis curſu exhaustis ad ſuos contendit, additoq; iis ani-
mo prælium init. Poloni quanquam diu impetum ſuſtinerent,
virtuti tamen ejus cedere coacti diverſis viis incompoſiti fugie-
bant. Alii Cracoviam, inter quos Rex ipſe Caſimirus, elapſi
ſunt; Viſtulam alii tranſiere, qui & in fugâ Clepardiam, civita-
tem Cracoviæ contiguè adhærentem, injectis undiq; ignibus
delevè. Cæteri ſylvarum atq; ſaltuum occulta petivè.
Multi & Svecorum caſi; Wittebergius manum ſagittâ læſus
periculofum vulnus aliquo poſt tempore ſenſit. Jam verò
victorem Cracovia proximè exſpectabat. Eſt illa minoris Po-
loniæ caput, & univerſi regni præcipua urbium. In æquo cam-
pi ad Viſtulam manibus geminatis foſſaq; præaltâ munita,
ſplendore ædium, mercimoniorum opificiorumq; frequentia,
civium numero, & civilitate pulcherrimis Italiæ Germaniæq; à
Staravolſcio comparata. Inſignium Regionum receptaculum,
coronatiom atque ſepultura Regum deſtinata arx, à ſcopulo
præcipiti, vaſtâ mole præterlabentem deſpectat. Urbem verò
ſus paulatim ſaxum quaſi in gradus euntibus opportunos ſe di-
mittit. Cohærent illi tres Civitates aliæ. Ad meridiem eam
Caſimiria; jungit pons ſublitiuſ Viſtulæ utramq; interfluenti
impoſitus.

22 impositus. Eadem Academiã antiquissimã nobilis, murorum
suorum ambitu Judæos quoq; cum Synagogã concludit. Pon-
23 tem inter atq; Cracoviam pars terræ, quam hinc Vistula, illinc
Rudavvka amnes à continenti divellunt, Stradomiam alteram
24 Civitatem continet. In Septentrionem tertia Clepardia inspicit-
tur, inter suburbia ab aliq;vibus numerata, quod absq; muris un-
25 diq; pateat. Ab Occidente Cracoviam pergentibus suburbia à cer-
26 donibus atq; futoribus inhabitata transeuntur. Admoto ad hanc
urbem exercitu, Carolus Gustavus Casimiriam cum ponte facilè
in potestatem suam redegit; Stradomiã se paulo post dedente.
27 Sed ignem oppido immittebant ii, qui Cracoviam præsidio te-
nebant Czarnetzkus, Prziemskus, & Præfectus cohortis Wolf-
28 sius, cum tribus millibus fortiter resistentes. Cum igitur Rex
videret, difficilem fore expugnationem, moramq; hostibus di-
sperfis cœundi, obsidionem parti, quanta sufficeret, exercitus
demandavit. Duglassius cum turmis aliq;vot præcedebat ad
Landskronam arcem quinq; milliariibus à Cracoviã in monte
29 excelso harentem ex improvise intercipiendam. Rex ipse recol-
lectos ultra vistulam hostes quærens, Duglassium revocabat;
Qui re prosperè gestã ad Regem per Rusticos securibus atq; fal-
cibus sœnariis angustias viarum, quæ transseundum erat, ob-
30 sidentes & iter & prælium faciens evasit. Deinde in postesta-
tem redacto Visnicio castello, tormenta ænea, pulverem pyrium,
commeatum resq; alias ad bellum necessarias, quibus erat in-
structum, subministrante, aliq;vot turmæ vivere hostem speculan-
31 di. Hæ accepto Polonos trans Donajeziũ consistere securius
progressæ cis fluvium offenderunt, multitudineq; victæ ad suos
32 in castrã recesserunt. Poloni autem jugum opportunè itineri
angusto imminens occuparant, undè faciliùs subeuntem aut
33 prohibere aut opprimere hostem possent. Et sanè difficilis ea
34 pugna erat, donec adium Sveci aperirent. Carolus ipse Sma-
landos delectosq; ex iis, qui Wittebergio suberant, equites duce-
35 bat. In dextro cornu Bødcherus, in sinistro Palatinus Suldzba-
36 cens dimicabant. Polonorum agmen sex millibus constabat,
37 maximam partem Quartianis, Croatis & Wallachis. Primi
Wallachi impetum in turmas Regis à dextro latere fecerunt,

quas lævum cornu tuebatur. Unde dissipati alii cedebantur,³⁸
alii fugiebant. Tùm Bódcherus in dextrum latus hostium,³⁹
irrupens, loco cedere tergaq; dare coëgit. Denhofius præse-
sus turmarum aliq; capti, centum & amplius in fugâ occupati
periere.

CAP. XV.

*Quartiani ad Svecos transeunt. | Ad Comi-
tia Polonos vocat Carolus. | Fridericus Hassiæ Landgravius
occiditur. | Cmcovia Svecis deditur. | Inducias & pacem po-
tunt Poloni. | Rusi veniunt visendi Regiis gratiâ. |
Imperator eidem dono mittit eqvos*

Hæc Polonorum clades magnis rerum conversionibus op-¹
portuna fuit Johannes Casimirus enim regno suo excessit,
inq; Silesiam abiit. At Carolo Gustavo in castra ad obsidio-²
nem Cracoviæ urgendam reverso, signifer Polonorum Koniez
poltzki & Sapiha quatuorq; millia (duodecim alii numerant)
Quartianorū se, omniaq; quæ præsidio tenerent, ultrò subjecere.
Horum militum fides, multis anceps tùm visa est reputanti-³
bus facilem fore his proditionem, qui obsequium, quod Regi suo
jurassent, temerè abjicerent. Nihil tutius esse, quàm circumdatos
eos toto exercitu globis bombardarum obrui, documentum haud
inultæ perfidiæ futuros. Sed Rex ut erat mitis, nec in suspicio-⁴
nes perinde atq; in de iicta severus, se verò tantum facinus negat
esse facturum, ut suæ deditos fidei & obsequium sanctè juratos jube-
at erucidari. Quem deinde amplius hostium salutem suam credi-⁵
turum sibi, si tot militum sanguine imbuisset manus. Itaq; illos ne
dissociatos quidem in numero militum habuit, utq; alii similiter
se Regem acciperent, ad Comitiam Warsaviam Ordines Regni lite-
ris convocavit, libertatemq; Religionum atq; Jurium omnium
pristinorum à se non lædendorum spem fecit. Eodem tempo-⁶
re Fridericus Hassiæ Landgravius, qui Regis Sveciæ Sororem in
matrimonium assumserat, tribus equitum turmis ad affinem Re-
gem properabat. Cùm autem ad obicem Koscienci oppidi in
Majori Poloniâ venisset, nescius à Polonis nuper id occupatum,
sclopeti ictu ex mœnibus occiditur. Cadaver in foetidam pa-⁸
ludem

ludem abjecerunt, quâ aliquantò post miserè laboratum est ex-
9 tractum. Sed equites illum comitantes, Posnaniensibus præsi-
diis adjuvi, mox vi pugnando ceperunt, Principisq; sui manibus
cæde quingentorum Polonorum & quorundam civium extra
10 portas ab arboribus suspendio parentarunt. Inter hæc obsessi
Cracovia, machinamenta & astus oppugnationum ingenti ala-
11 critate sustinuerunt. Cùmq; spes potiundi urbem longinqua &
færa esset, Denhofium captum in urbem Carolus ablegavit, quî
12 moneret *obsessos à Rege suo pulso frustra aut minus serò auxilia ad-*
13 *ventura sperare. Cessarent ruina pulcherrima urbis irritare Victo-*
14 *rem, quem monari, non depellere possint. Nunc indulgentissimum*
15 *accipiant, pertinacia temeraria acerrimum vindicem ultoremq; ex-*
16 *pectari.* His inducti deditioem fecere, pacti ante, ut quî præsi-
diò fuissent, urbe more mittari excederent, incolæq; immunita-
17 tibus iisdem imposterum sub novo Rege fruerentur. Vix Ca-
rolo Cracoviam ingresso literas Lubomirskius obtulit à Nobili-
bus Minoris Polonia scriptas, quî quotquot in Lublinsensem ar-
cem confugerant, *inducias rogabant, donec per nuncium, quem*
18 *jam miserint, à Rege suo Casimiro responsum acciperent. Non posse*
19 *novo Domino se subjecturos, priusquam necessitatem apud Veterem*
20 *sint questi, obsequium juramenti fide receptum faciliè excutere. Ex-*
21 *spectari propediem Regis sui consilium, quo aut Pacis faciendæ ratio-*
22 *nem, aut modum sibi exponat, in aliis potestatem haud quaquam la-*
23 *sa fide concedendi.* His rescripsit Carolus: *Inducias, quas peterent,*
24 *bello trahendo tantum opportunas fore. Si Patriæ suæ amore, quem*
25 *præ se ferrent, renerentur, primi accederent Comitibus Warsaviæ ha-*
26 *benda, inq; commune deliberarent.* Hoc responso cognito
27 plures Nobilium in Silesiam ad Regem Casimirum perfu-
gere, coronâ aliisq; insignibus Regiis secum ablatis. Aderat
28 mox à Rege ipso Polonorum submissus Brachowski Castella-
nus, militia strenuus, eloquentiâ civili incomparabilis; quî
29 Carolum gravi oratione allocutus, *pietatem, dixit, intercedere,*
30 *ad quam indoles utriusq; Familia Regiæ, & humanitas congenita,*
31 *communio item sanguinis ducat, ne bello progredereetur. Neve armis*
32 *partium Polonorum regnum existimet retinere posse. Turcam, Ca-*
33 *sarem, Moscum & quibus mare Balticum navigatur, potentis*
34 *Syeco-*

Specorum nimia, nunquam ipsis satis fide oblituros, dum surgeret.
In Polonia nullam belli culpam residere; Si gloriam Nominis Regnumq;²²
proferre bello constituerit, arma cum natione ob necessitudinem Regis
sibi conjunctâ jungeret; Russos fœdifragos adoriretur, terram na-
turâ unam Imperio quovq; suo facile uniret: Poloniam atq; Speciam²³
terrâ eaqvè atq; Imperio non posse conjungi. Nihil gloria etiam sua²⁴
ex devictis Polonia adstructurum; quippe quos aliâ militiâ specta-
tos nil tale expectantes, & tam externis quàm internis bellis fessos
more procella inundavit. Periculum tamen quovq; timeret ab inva-²⁵
lidis. Lubricam belli fortunam esse, nec invitam teneri posse. Mo-²⁶
mento sæpe aliquos, qui solio insederant, alterius insidentis genua ad-²⁷
volvi. Imponeret felicitati suæ frenos, ut melius eam regeret; Ma-²⁸
gnas naves aliquando facilius mergi quàm dirigi. Cum verò omnes²⁹
servos habere non posset, eligendos quos sibi amicos vellet. Fore³⁰
autem Polonos integerrimos omnium fortunæ socios. Pacem Warsavia³¹
pangeret, ubi Legatos ejus rei agendæ socios ipse Regem hac sequutus
reliquerit, ut decreto Comitiali firmaretur. Inter eâ sanguini hu-³²
mano & Christiano Princeps Christianus parceret. Arbitrii ejus vi-³³
cissim Johannem Castimirum velle esse locum, quo pacis negotium em-
Etaretur. Vel hæc ipsa Cracovia paulò ante caput gentis Polonorum,³⁴
modò Specorum potita, inconstantia humanæ exemplum, arbitran-
darum sopiendarumq; litium sedes esset. Regem suum in probitatis³⁵
atq; sinceritatis, quâ hæc ageret, documentum omnes, quotquot su-
nitate sibi propinqui, dignitate Fratris. At Rex his speciosè moras³⁶
quæri dictitans, quibus hostis vires resumptas pacis negotio in-
terponeret, suæq; id deinde voluntati attemperaret, Legato di-
missio cum maximâ exercitus parte quatuorq; Quartianorum
millibus Warsaviam profectus est, Comitibus à se indictis ipse in-
terfuturus, deq; Reipubl. necessitatibus cum Ordinibus Regni
consulturus. Nam Mosci ingentibus copiis interiora Polonia³⁷
ingressi, Lublinum ceperant. Eo tempore quatuor millia Rus-³⁸
sorum cupidine visendi Regis accensi finibus patriæ suæ excesserunt,
& cum haud procul Warsaviâ abessent, præmiserunt indi-
cantes, venisse se Regem noscendi venerandiq; avidos. Quibus ut³⁹
Rex in campo cataphractus cum sex equitum turmis in conspe-
ctu

Et fuit, equis ipsi defilierunt, Staphiasque bucculâ remotâ
benevolentiam erga se testantis Regis tetigerunt, iteratis voci-
bus acclamantes: *Vivat Carolus Rex noster, vivat & imperet no-*
40 *bis feliciter.* Ibidem ab Imperatore Romano, arbitrum pacis
se offerente, duos accepit equos dono missos à Turciâ nobiles,
41 phaleris duobus millibus nummorum imperialium contra ca-
ris stratos. Verùm in Comitibus Poloni, qui aderant, liberales
42 epulas, non regnum, Carolo offerebant. Casimirus autem,
exul senatores Regni aliosq; in Silesiam ad se literis vocabat,
multis oppidò comparentibus.

CAP. XVI.

Electorem Brandenburgensem ad suam vo-
luntatem compellit Carolus. Filius in Sveciâ ei nascitur.
Mosehus Svecorum Livoniam invadit. Adolphus Johannes Frater
Regis summus exercituum Imperator ad nobiles Polonos compe-
scendos proficiscitur. Steinbockius in Prussia remanet. Rex in-
itinere Legatos audit.

1 **S**ub idem planè tempus Elector Brandeburgensis oblato Tho-
2 runiensibus, quantumvis repudiantibus, præsidio patrocini-
3 oq; in Prussia Svecis adversus fore videbatur. Itaq; Carolus
maturè eam regionem & anteqvam Poloni novis copiis insur-
gerent, opprimere decrevit. Præcesserat jam supremus rei ar-
mamentaria præfectus Comes Steinbockius, inq; Prussia Regali
4 fuis aliquot Brandeburgensibus turmis *Stratioburgum*, quod
5 aditum in regionem aperit, oppidum Thoruniumq; probè mu-
nitam urbem ceerat eloquentiâ Radzevii, Procancellarii Po-
6 loniæ, dum criminum in Regem atq; Rempublicam commissio-
7 rum à Senatu damnaretur, ad Svecos ante bellum profugi. Rex
Carolus mox subsequutus Senatam Thoruniensem extra por-
tam obvium habuit, cui fidem atq; constantiam promittenti-
8 manum osculandam præbuit. Plura alia oppida clementiam
9 Victoris implorarunt, dum interea Quartiani in Ducalem Prus-
6 siam excurrerent. Livonici verò Svecorum milites cateris ac-
7 cedentes Grudentium in potestatem suam acceperè. Paulò
post Elbingio magni momenti loco deditioem faciliè faciente,
E Regi

anno 1655.

Regi nuntiatur, Reginam uxorem partu filium enixam, die vigesimo quarto Novembris, quo pater Thorunii recipiebatur, ipso noctis medio; quem suscipientibus è baptismo tribus Potentissimis Electoribus, Saxone, Brandeburgensi, & Palatino, totidemque Principibus, Holsato Regis Socero, Würtenbergensi, & Adolpho Johanne Regis fratre, nomine Caroli nuncuparunt. Hâc fortunâ, quæ tantas res in unum quasi diem cumulabat, lætus Carolus delectis copiis, quæ Mariæburgum ad Nogatum positum firmissimum munimentum obsidione premerent, reliquo exercitu Brandenburgicos subindè occurrentes profligavit, occupatisque circa Regium Montem locis, Electorem undique circumfedit. Qui cum non auderet prælio decernere, ad partes Svecorum à Comite Erico Oxenstirnio ad id missis, multis argumentis tractus Vasallum se, quod Prussicæ esset Dux, Sveciæ Regi, spreto Polono, imposterùm submitit, mille peduntum equitumque, quingentos suis sumptibus suppetias mittere alereque, transitum Svecis, usum portuum, Quartianis pecuniam promisit. Contrà Rex Electori se amicum, conservatorem feudi hæreditarii, atque contra hostes defenforem fore pollicitus est. Decem mille Imperialium, quos Regi Poloniæ singulos annos penderet, remisit. Summum judicium ordinare dedit, à quo provocare ultrà non liceat. Quod fecerit ipsi post Bartensteinii, ubi splendido apparatu inter tormentorum strepitum se mutuò accepissent, die vigesimo secundo Januarii anno 1656. triduo amicè conversati ratum habuerunt. Rex acceptarum hinc copiarum Duces muneribus ad obsequium sibi promptos reddidit, Livonicasque cohortes Prussicâ Ducali exire jussit. Et id quidem peropportunè ei accidit. Nam Russorum magnum Principem Alexium Michælovicium in Svecorum Livoniam arma vertisse tum constabat. Is elapso adhuc anno Cosaccorum prædatorum auxiliò Poloniam miserè vastarat, & dùm Sveci ab alterâ parte eâ urgerent, Lublinum usque, ceu supra retulimus, penetrarat. Et quanquam per Legatum Bielkium Carolus amicitiam offerret, potentiam tamen ejus successibus prosperis augentem aliquando vicino minus tantam suspectare cœperat. Eidem igitur cum Livonicis cohortibus

bus

21 bus Comitem de la Garde opponere coactus est. Fratrem au-
 tem suum Adolphum Johannem Imperatorem summum exer-
 citibus in Prussia, Majori Minoriqve Polonia præposuit; qui ma-
 jorem copiarum numerum ex Prussia in Masoviam & Poloniam
 ad compescendos Nobiles in Svecos arma convertentes ducebat,
 22 Steinbockius cum agmine sex millium in Prussia remanens va-
 riis oppidis captis Mariæburgum aggrediebatur, quod Fratres
 duo Weyheri cum Barone Guldensternio strenuè tuebantur.
 Ipse Rex Thoronium prætergressus Soldavii, quod Ducalis
 Prussiae oppidum Waraviam tendentibus transitur, Legatos ob-
 24 venientes admisit. Ab Imperatore Romano Ferdinando III.
 25 missi pacem cum Polonis serio svadebant. Idem sui Impera-
 toris votum Turcicus Legatus stragulâ substratâ genibus in-
 cumbens exposuit patriâ lingvâ, cui responsum Regis per
 Ratzevskium datum interpres reddidit.

CAP. XVII.

Polonos prælio vincit Carolus.

1 **H**is dimissis ad Wishegrodam properè trajectâ Vistulâ o-
 2 mnibusqve, quæ à tergo erant, præsidio firmatis Lovici
 exercitum iustravit. Decem millium repertum esse referunt.
 3 Aderat Frater Regis Adolphus Johannes, cui cæteri Duces
 exercitus Duglassius, Woldemarius, (hic Comes ex Daniâ ma-
 num mille equitum ultrò Regi attulerat;) Mullerus, Aschenber-
 4 gius, Hamerschildius, Hornius, Wittebergius aliiq; parere
 jussi. REX tot Ducibus excellentissimis stipatus cum exercitu
 Ravæ Piltzæ amnem transiit, propter Radomiam Palatinatûs
 5 Sandamiriensis in Minori Poloniâ civitatem castra locaturus.
 Sed cum in itinere cognovisset, Nobiles Palatinatus Lublinensis
 6 incolas aliosq; Polonos, quibus Czarnetzkius præerat, ultra
 Vistulam non procul abesse, occupare eos statuit. Fluvius,
 quòd frigoribus tum conglaciarat nivibusq; concreverat, tran-
 7 sentibus iter expeditum fecit. Stativa proximè vicum haud
 8 inelegantem Phlostovizium posita. Ex iis mane obscurâ lu-
 ce, intenso frigore, Aschenbergius cum turmis aliqvot specula-
 tum mille passus progressus ad prælium paratum ho-
 stem

stem reperit Regiq; indicat. Itaque parum instruendo prælio 9
temporis datum est. Hornius assumtâ exercitus parte pu-10
gnam orsus est, quem à Polonis ferventi impetu repulsum.
Quartiani subvenientes restituere. Inter hæc Rex, ad cujus la-11
tus Frater erat, reliquum agmen per loca uligine profunda, &
ad gradum per æstatem instabilia & lubrica, in queis hyems vi-
am straverat, ducebat, unde proximè & opportunè in hostem
incurreret. Dextrum cornu Wittebergio, Duglassio lævum-12
commisit. Poloni dum lævum cornu adventare viderunt,13
dextrum invasere. Quam rem Rex videns negotium dedit,14
Duglassio hostem circumeundi, ne fugâ elaberetur. Contra Po-15
loni tentari id intelligentes, in Regem ipsum involarunt, summo
omnes impetu, quippe sibi quisq; Regis cæsi expetebat decus.
Sed qui delecti circa Regem tuendum erant, ante oculos ejus16
mortem occumbere ducebant egregium sui immemores. Qvip-17
pe amisso Rege nec volebant salvi esse, nec poterant. Tum Fra-18
ter Regis ob equi lapsum crure fracto (alii sagittâ confossum
falso retulerunt) ex prælio Warsaviam delatus est. Dum ita-19
utrinq; pluribus cadentibus de victoriâ ambiguè certatur, tan-
dem hinc Wittebergius, illinc Duglassius in latera, quæ nuda-
verant, Polonorum inveci ad fugam eos compulere. Czar-20
netzkius aliiq; velotciate equorum Samosciam evasere. Duo-21
decim turmarum hostilium pars cæsa, pars capta: Reliquos Vi-
stula, dum fugâ crebriori attritu glaciem rumpent, absorpsit.

CAP. XIIII.

*Carolus in Rusiam cum exercitu vergit. Du-
glassius frustra aggreditur Pramisliam. Rex Sanum ponte
jungere ad Jaroslaviam conatus impeditur à Polonis. Quartiani
ad Polonos desciant. A Jaroslavia munitione Poloni cogunt
Carolum desistere, qui inter impedit a ab hostibus i-
tinera Warsaviam evadit.*

Summâ militum alacritate jubentium, quocunqve vellet, du-
sceret, Carolus non moratus impetum, flexo Sanum fluvium
versus itinere ad Russiæ Rubræ urbem Jaroslaviam mercatu an-
nuo celebrem pergit. Ab hac quinque milliaribus ad Leopolum 2
vergit

vergit Præmisliã civitas, nomen in totum illum tractum dif-
fundens, cui mœnibus cinctæ arx in scopulo ad præterfluentem
3 Sanum condita firmissimum munimentum est. Eam Rex Du-
glassio expugnandam dedit, qui primùm ab ipsis mœnibus,
quamvis nocte intempestâ invaderet, deinde à monte arcem,
4 contra in altum surgente, in quem nitebatur, depulsus, trecentis
suorum amissis ad Regem est reversus. Hic ponte Sanum jun-
gere, haud procul Jaroslaviã conabatur ad operis custodiam
5 mille eqvibus dispositis. At Czarnetzius suspicans Regem
credere Polonos dispersos esse, ut haud facilè brevi coirent, de-
lectam eqvitem peditumq; manum in sylvis, quæ campo ad ur-
6 bem exiguo sunt junctæ, condidit. Die insequente Gregorii
quatuor eqvitem turmas signa in modum Tartarorum præfe-
rentes prodire jussit, ut eos in auxilium jam tum Polonis adesse
7 fidem aut curam faceret. Hos pugnam cum pontis custodibus
capientes duæ aliæ catervæ sequebantur, quæ vexillis convolutis
8 nullum nationis indicium prodebant. Sveci quancquam diu
hostem ponte prohiberent, multitudine tamen superati in ur-
9 bem refugere. Impedimenta, quæ jam ultra pontem propin-
10 qua urbi vehebantur, in Polonorum venere potestatem. Pos-
terio die circa Præmisliam excubantes Svecos fudit Czarnetzki,
11 & amne subinde trajecto incurrens multos trucidavit. Tum
Poloni, quos vel metus vel proditio Svecis socios attraxerat,
12 quiq; prosperis ipsorum rebus ad obsequium certabant, adver-
sam hanc fortunam ex æquò ferè detrectavere. Igitur ad Czarnetzki-
um defecere Calinsky sex cohortes, Lubomirskius viginti,
13 Broskovzki sex eqvitem turmas, Alexander Conjietzpolitzky,
Pototzky & Sapieha octo millia Quartianorum secum auferen-
14 tes. Eos alii etiam Duce suo Nymerfitzki Subcancellario
Kyoviensi deserti sequuti sunt. Interea Carolus Jaroslaviã
novis munimentis firmare cœpit, ut hostem prosperis conflicti-
15 bus transfugarumq; copiis ferocem detineret, donec sui auxilio
occurrerent. Sed Poloni omnibus copiis urbi assedere ad pro-
16 hibendum, ne semifacta opera perficeret. Quorum vi cum se
ob inopiam militum commeatusq; diu ibi resistere non posse
videret, & progredi inconsultum & reverti periculosum esset,

versabat se ad omnes cogitationes, aliud atq; aliud ita ut fieri
solet, ubi prima quæq; damnamus, subjiciente animo. *Ha-si-17*
tanti ratio, amici, & fortuna subministrarunt consilium. *U-18*
trique Sani ripæ crebras custodes apposuit, ut impedimenta na-
vibus tutò imponi possent secundoq; flumine *Warsaviam* deve-
hi. Nam id jam ad *Sandomiriam* in *Vistulam* funditur. Ipse *19*
cum reliquo milite in arcem *Rudnickium* se recepit, & à tergo *20*
instantes Polonos in itinere conversus acerrimo conflictu repu-
lit. Multi Polonorum, plures tamen *Svecorum* cæsi aut semi-
vivi dispersi humi & ad ripas Sani quator milliariibus jacebant,
miserabile transeuntibus spectaculum. Pòst *Sandomiriam*, *22*
quam septingenti suorum præsidio tenebant, contendit. Ponte *23*
eam adiri oportebat, quem centum quinquaginta equites cu-
stodiebant, quò tutior esset Regi transitus. Verùm Poloni *Re-24*
gem antevertentes Duce *Machovskio* profligatis excubitori-
bus ruperunt, ipsamq; urbem factâ subito impressione mox &
arcem dilapso *Svecorum* præsidio occuparunt. Vix ingressi erant, *25*
cùm incenso subtus pulvere pyrio, cui discedentes *Sveci* arden-
tem fomitem admoverant, totum castellum in aërem sufflare-
tur. *Carolus* autem sic aditu urbis præclusus dum ab omni *26*
parte hostem ingruere videret, in proximo, qui adjacebat,
campo cohortes disponit suos alloquutus: *Ne vos, Commilitones, 27*
hostium multitudo commoveat: Testis adversus eam victi Svecorum
roboris Major Polonia & Masovia inundata cruore Polonorum
& Minor Polonia, cujus campi devictorum ossibus à Nobis strati
sunt. Non primum nunc periculum audacius sumere hostem & fa-
cile detrectare experiemini. Quamdiu vobiscum in acie stabo, nec
meos nec hostium exercitus numeravero. Vos modò animos mihi
plenos alacritatis ac fiduciae adhibete. Tùm hostem paucitate, 28
spretâ temerè incurstantem viæ pariter atq; pugnae compositis
ordinibus recedere coëgere, viamque sibi Warsaviam versus fer-
ro aperuerunt. Pòst id prælium Poloni copias diviserunt, ut 29
undecunqve auxilia Regi advenirent, ea occuparent. Lubo-
mirskius Cracoviam petiit. Sapieha & Nobilium Polonorum
major pars alteram Vistulae ripam observarunt. Czarnetzkius 30
propè alteram celeritate maximâ profectus arreptum Marchio-
nem

zinem Badensem Regi suppetias ferentem profligavit. Inde fluvium ipse primus, sequentibus Ducis exemplum militibus, transiens iterum Caroli exercitum impetebat, qui itinerum molestis & crebris Polonorum incursionibus magnam partem attritus Warsaviam evasit.

CAP. XIX.

Marienburgum à Svecis deditione acceptum.

Carolus Conjugi Regina è Sveciâ adventanti in

plexus tendit. Nobilium Polonorum defectione irritatur.

Dantiscanos in arctum compellit fortiter resistentes. Czarnetzki

vincit. Warsaviam periclitari accipit. Ab Electore Brandenburgico

auxilia nova paciscitur. Warsaviam captam dolet. Pacis conditiones à Polonis oblatas respuit.

Juncto cum Electore Brandenburgensi exercitu cum Polonis triduum pugnat

eosq; vincit.

1 EX hoc tantâ necessitate multo suorum damno eluctatus est Carolus, quæ magnum quemvis exercitum opprimeret, nisi felicitate tanti Regis, tot excellentissimorum Ducum scientiâ **2** belli, militumq; fortitudine sustentaretur. Damnum tamen hoc Marienburgi deditio aliquantum compensavit, sub idem tempus Steinbockio facta. **3** Carolus autem in quartam hebdomadam Warsaviæ reconcinnando exercitui intentus ad Reginam **4** conjugem suam amplexandam profectus est. Ea enim audito Regis periculo, quod in majus subinde rumor extulerat, quasi in auxilium marito accurrens excefferat è Sveciâ, & ad fillavi- **5** am declinando insidiantes in mari Dantiscanorum naves, inter magnificos Brandenburgici apparatus appulerat. Occurrentes **6** simul in amplexus ruebant, tantum in ore, in gestu gaudii prominentes, quantum intus conceperant. Illa maritum superstitem sibi gratulari, neve ab eo divelleretur deprecari. Nubendo se non **7** prospera tantum, sed omnis fortuna iniisse societatem, nec invitam se cum marito Spiritum emissuram. At Rex fidem ejus & amorem erga se predicare, debortariq; ne ad expeditionem proficiscentem sequatur. Bellum cum hac gente velocitate constare, quantum ipsa

Pillavian

ipsa ferre non posset. Mutuos hos conjugum amplexus Mariae 8
burgi aliquot diebus continuatos latus affecit nuncius de Czar- 9
netzkiò à Wrangelii Steinbockii copiis conjunctis in Majori Po-
lonia profligato. Ibi etiam literis Polonos & Massovios defecti- 10
onis maxime voluntariae à se arguens, ad obsequium revocavit,
veniam si intra viginti dies, à quibus has literas cognovissent,
redirent, pollicitus. Cumq; parum proficeret, sed novis etiam 11
Polonorum injuriis & savitiâ erga suos irritaretur, clementiam
in iram vertit, trucidariq; aut capi quocumq; obsequium detra-
ctarent, quibuscumq; impunè & additâ spe præmii mandavit.
Mox copiis in Prussia collectis Dantiscanos crebris excursioni- 12
bus molestos in arcem compellit, adq; foedus & amicitiam invi-
tat. Sed illi pro Rege suo Johanne Casimiro quæq; perferre 13
decrevisse responderunt. Cum igitur urbis potentissima con- 14
stantiam non facillè frangi posse videret suosq; in Majori Polonia
succumbere perciperet, relicto Steinbockio, qui illos cöerceret,
Brombergam, ad quam æstiva Wrangelius posuerat retrocessit.
Postero cum advenisset die unitis copiis progressi Czarnetzkiùm 15
ab altero sylvæ, quam præteribant, latere opportunitatem ex im-
proviso insultandi opperiri audiunt. Misus à Rege Wränge- 16
lius acerrimo cum certamine superavit. Inde Thorunium per- 17
gentes, quod Poloni infestabant, in itinere accipiunt: *oppugnari*
Warsaviam à quadringentis Polonorum & triginta Tartarorum mil-
libus: Ipsum Johannem Casimirum in castris addere obsidentibus 18
animos, & nisi auxilia maturarentur, mox in potestatem hostium con-
cessurum. Sed Regi Thorunium venienti omnia in melius rela- 19
ta sunt: *Polonorum non tantas esse copias, urbem munitam presidio 20*
militum fortissimorum & præfecti Wittenbergii vigilantia insuper-
bus Rex confusus Grudentium, & ubi conjux obviam progressa 21
erat, Mariæburgum remeavit. Animum tamen ad inclinantem 22
quodammodo fortunam flexisse visus est, cum eodem tempore
foederis articulos cum Electore Brandenburgico Bartensteini,
ceu narravimus, pactos multum immutaret, ut societatem ar-
morum impetraret adversus Polonos. Mox Warsaviam amis- 23
sam, imprimis quòd suis excedentibus deditiois pacta Poloni
non

non servassent, abreptis Samosciam in carcerem Wittebergio &
24 Benedicto Oxenstirnio doluit. Tum pacem Poloni offerebant:
Excederet omnibus locis, quæ in Polonia, Prussia, Lituania præsidii
25 suis insideret Carolus. Deinde ad fidem induciarum, quæ pacis ne-
26 gortio darentur, Pomeraniam pignori Polonis poneret. Tempus quan-
do Regnum Svecia ad Sigismundi posteros sit rediturum, definiret.
27 Sed Carolus has leges non praelio iusto, nedum bello victum ferre se
non posse arbitratus, unitis Brandeburgensibus copiis in Maso-
28 viam ex Prussia movet. Elector Fridericus Wilhelmus dum ipse
ad bellum proficisceretur, Regi Johanni Casimiro, sociasse se cum
Svecis arma indicavit, necessitate compulsus, & quòd non solum de-
sertum se à Polonorum auxilio videret, sed & ex interceptis Regis
ad Czarnetzkium aliisque literis incursiones regionibus suis certò immi-
29 nere cognosceret. Ad has avertendas uti Svecorum auxilio, depo-
30 siturum mox arma, si pacem Poloni vellent. Cui Casimirus Rex
respondit: Non tantam fuisse necessitatem, quæ ex vasallo hostem fa-
31 ciat. Literas, quas dicat, privatas fuisse nec quicquam hostile mina-
32 tas. Se contra Czarnetzkium monuisse, ne Prussiam infestaret; ar-
33 mis non pacem sed bellum queri, excederet cum exercitu morà tridui
34 ex Polonia, ni omni in Prussiam jure excidere vellet. Interim uterq;
exercitus sociatus Warfaviam appropinquat, ad quam castra
35 Poloni metati erant. Hi adveniente illo in equitabili pugnaq;
apto loco explicaverunt copias innumerabili aliarum nationum
turba, quæ suis armis vasta, corporum mole, truci clamore &
36 vultu fortissimos terrere possunt auctas, pugnaq; indicium
fecerant. Hinc primo statim die signa contulere, sed ingruens
37 repente nox diremit, ut in incerto esset, utri pravaluissent. Vix
cepta luce cruore adhuc madentibus armis prælium resumtum.
38 Acre id erat utroq; exercitu victoriam sibi promittente, quam
Poloni militum multitudine & alacritate, Sveci sæpius edita vir-
39 tute acquirere tentabant. In dextro cornu Carolus, in lævo
40 Elector pugnabat. Brandeburgicus opportunitatem loci nactus
perpetua tormentorum verberatione ingentem stragem ruinae
41 similem edidit in agmine hostium, quod pro castrorū incolumi-
debat densissimus fumus, qui è tormentis utrinq; evolutus velut
nubes

nubes campo incubabat. Ad umbilicum ferè diei ancipiti Mar-42
te pugnatum, donec Tartari & Croata in laevum Electoris cor-
nu inveci dissipatis aliquot cohortibus in impedimenta ruent,
quos Rex à sylvá, ad quam paulum retrocesserat, erumpens cir-
cumivit, paucisq; dilapsis trucidavit. Prosper is dies Svecis 43
magis quam Polonis terminabatur, sed universi discriminis even-
tum nox altera interveniens morabatur. Tertii tandem diei 44
fortuna Svecis victoriam detulit, quo superstes Polonorum exer-
citus fusus fugatusq; est. Fugientes longè diversam fugam 45
intenderunt. Quidam quacunq; patebat via; Tartari in pro-46
ximis sylvarum se abdebant: Nobiles Poloni quã rectum iter
Warsaviam ducebat, pontem igne abolentes, ne hostis Vistu-
lam transgressos insequeretur. Triginta tormenta majora 47
Svecis castraq; & munimenta, quæ posuerant, cum præda relique-
re. Rex toto eo, quo pugnabatur, triduo nullum cibum præter 48
panis frustulum vino intinctum accepit, restingvendæ siti, quam
obeqvitando per singulas turmas excitarat. Nec cubavit fomni 49
gratiã, nec à fronte recessit, pariter cum cæteris objectus telis
volantibus summoq; vitæ periculo expositus. Nam Tartarus 50
in eum concitato eqvo infestum spiculum direxit, quem ipse de-
clinatione corporis subitã evitato telo interfecit.

CAP. XX.

*Carolus & Elector copias dividunt. Moschus
Rigam dura, sed irrita obsidione premit. | Novi à Svecis ti-
mentur hostes. | Poloni multos miserè jugulant. | Regia Coniux in
Sveciam redit. | Rex morte Oxensternii & captivitate Königs-
marckii afficitur. | Radzevskii & Rosa proditio
dætegitur.*

Post hæc divisis copiis Elector Regium Montem Rex, Thoruni- 1
um se contulit. Jamq; in Polonia ad quietem res componi 2
posse videbantur; nisi illicò novorū hostium arma exaudita faif-
sent. Nam Alexius Michaelovizius Moscovitarum Dux nobi- 3
lissimam in Livoniã civitatẽ Rigam centū ferè millibus oppu-
gnabat, nunc quatiendo muros, nunc suorū multa millia in val-
lum effundendo, quem tamen obstinata ad moriendū pro salute
urbis

urbis, civium atq; imprimis præfidiariorum virtus, nocte intem-
4 pestâ, turpiter in Moscoviam suam refugere coegit. Danus su-
5 spicionem novi belli movebat. Belgæ quidem amicitiam cum
Svecis Ethingæ erant pacti, ad quam Dantiscanos quoq; traxe-
rant, sed hi amplecti noluerunt, freti tum viribus suis, tum navi-
bus Danicis Belgicisq; Mare Balthicum tutum sibi reddentibus.
6 Cæsar quoq; in Austria Silesiâq; militem conscribens solitudi-
7 nem augebat. Poloni verò novo milite collecto subinde in Sve-
8 cos grassabantur. Gonssevskio Duce Polonorum Ducalem Prus-
siam vastante, Cracoviam Lubomirskius obsidione semel jam
9 urbe depulsus denuò cingebat. Multa parva oppida Polonia
10 Majoris aliquando miserè trucidatis Svecis crepta. Inprimis
Lanciciam pertinacius defendentes iram Polonorum concitave-
re, ut capto oppido nulli hominum generi, nulli ætati parceretur.
11 Milites Svecorum captos de arboribus viâ publicâ adnatis fune
quo pulvis pyrius suscitari solet, gulam interstringentes suspen-
12 derunt. Quisquis Evangelicus nosceretur, aut Gallorum vel
13 Germanorum habitu appareret, atrocius peribat. Crines lon-
giores barbaq; promissi sufficiens hostis & hæretici indicium.
14 Calorum & lixarum vox erat: *Hæreticus est, occide; Prædicans est,*
15 *suspende.* Multi Nobiliu m, plures rusticorum, qui ad Svecos tran-
seuntes comam atq; barbâ aluerant, ipsi radébant, togis bre-
vioribus caudas assuebant, insertis filo baccis preculas admur-
16 murabant, ut Pontificios mentirentur. Inter hæc Carolus dimissâ
ex Prussia Reginâ Coniuge in Sveciam duos fidissimos amico-
17 rum Oxensternium morte extinctum, & Königsmarckium
fraude atq; vi Dantiscanorum interceptum dolebat. Sub idem
tempus Georgius Radzevskius proditionem patriæ novo scelere
expiare meditatus, literis Senatorem quendam Polonum roga-
18 verat ut veniam commissorum à Rege Johanne Casimiro impe-
traret, ita se Regem Sveciæ in manus Polonorum traditurum.
Sed literæ interceptæ proditoris dolum aperuere. Quare Ma-
riæburgi carceri mancipatur, & Rosa turmæ Svecorum præfectus
affecti sceleris conscius capite plectitur.

Ragotzius auxilio venit Svecis. Danus iis bellum movet edictis ejus causis. Carolus ordinatis rebus à Polonia excedit. Ragotzius recedit. Rex Hungariae & Bohemia Leopoldus suppetias fert Poloniae, rationesq; quibus moveatur, exponit.

INitio anni 1656. Georgius Ragotzius Princeps Transylvaniæ quadraginta millium militum tam Walachorum quam Moldavioꝝ & Cosaccorum exercitum ducens, per difficillima itinera, in signum futuræ cladis objecta, Carolo atq; Electori Brandeburgensi conjungebatur. Sed parvo tempore hos primum junctos Poloniã impugnatos currus, quo Carolus & Ragotzius vehebantur lapsus, æquo solo indicare visus est; Non multò enim post Carolum bellum novum, à Rege Daniæ Fridericò III. gloriosæ memoriæ illatum, in Daniã evocavit. Causæ ejus in vulgus notæ sunt hæ: *Vi occupatos anno 1643. Archiepiscopatum Bremensem & Episcopatum Verdensẽ tanquam pace Monasteriensi in satisfactionem acceptos injustè detineri. Corsicium Ulfeldium aule Magistrum criminosis libris variâ lingua sparsis læsæ majestatis reum justæ negatum vindictæ, & Christina Regni Senatoribus, Legatisq; exrerorum Principum coram, calumnias atrocissimas proferre purgareq; admissum. Paræcias aliquas Aggershusia in Norwegia annexas sibi Svecos rapuisse, contra pacta Bremsebroæ inita, neq; die liti huic componendæ constituto comparuisse, causæ quasi suæ diffidentes. Teloniorum in Oresundæ freto jus sumsisse, atq; dum ipsi per conventionem Bremsebroensem portarium nullum solverent, peregrinas merces quasi suas multas transumsisse. Belgas ad eandem licentiam usurpandam promissis auxiliis hortatos. Dominium maris Baltici affectasse, exigentes à navibus Danorum ad Dantiscum veftigalia, conantesq; deducto Vistula alveo commercia avertere. Regnum jam Poloniarum & imprimis Prussiam querere; ad ultimum magnitudinem fortune suæ non capientes aliena regna omnia invasuros. Frangendam esse banc superbiam, utq; suã cuiq; relinquere, armis cogendam. Audito igitur Danos in Ducatum Bremensem irrupisse, cum magnâ copiarum parte Carolus, quantâ maximâ cele-*

14 celeritate poterat, Pomeraniam versus movit, Fratrem Adol-
phum in Prussia Dantisco, Ducem Steinbockium Polonis, & Co-
15 mitem Magnum Gardiu Russis, opponendos relinqvens, Rago-
tzius parum hac divulgione contentus Samosciam copias redu-
16 xit. Eodem tempore Rex Hungariæ atq; Bohemiæ [Leopoldus,
mox post Patris Ferdinandi III. obitum Imperator creatus, ap-
paratum belli à Patre relictum in Svecos precantibus Polonis
17 convertit. Argumenta auxiliorum Polonis missorum præcipua
18 protulit: Bellum Polonicum contra pacem Monasteriensem, &
quæ, si quæ fuerint Svecis à Polonis injuriæ factæ, sepultæ sint, &
19 susceptum: Legatos suos paci patrandæ missos frustra diu sæpeq;
20 habitos. Ex victoriâ Svecis bellum nasci, & subactâ Poloniâ
21 proximas suas hæreditarias regiones fore incendio. Ragotzium,
22 ne se immisceret, frustra à se monitum. Periculumq; esse ne Tur-
cam hæc in confinio discordia Christianorum ad Ungariam in-
23 vadendam fractis induciis invitet. Legatum Gallorum Svecis
24 henderent, Quare oppressis ferè Polonis succurrere decrevisse, &
periculumq; à potentiori vicino, Imperio Romano suisq; terris
25 futurum declinare. Et quæ summa sit voti, pacem, quam Sveci
nollent, armis extorquere.

CAP. XXII.

*Cracoviam Cesariani capiunt. Ragotzius
turpiter è Poloniâ migrat. Elector Brandeburgensis Svecos
relinquit, sedereq; se jungit Cesari, Danis, Polonisqve. Caroli pro-
gressus in Daniâ veloces felicesqve. Occupat Fioniam aliasq; in-
sulas. Ad Hassniam castra locat. Pacem cum Da-
nis facit.*

1 **E**xercitus autem Austriacus undecim millium septingento-
rum & triginta, cui Hatzfeldius erat præpositus, Polonis
2 junctis Cracoviam obsedit, desperantesq; auxilium Svecos ad-
ditionem compulsi. Ragotzius ab amicis relictus, ab ho-
stibus circumventus, arbitrio Polonorum Duce Czarnetzkiò in-
fectantium se submittens, turpiter Poloniâ excessit, domi vasta
omnia, popularium atq; Imperatoris Turcarum rebus malè ge-
stitis

itis odium lugens. Livoniam verò Comes Magnus Gardius &
Simon Helffeldius strenuè tuebantur. Elector Braudeburgen-
sis quoq; cum Johanne Casimiro Rege Polonia non solum in-
gratiam rediit, sed & postea scdus cum Cesare Leopoldo, Da-
no atq; Polono de Svecis bello persequendis Berolini pepigit.
Movebantur successibus, quos brevi tempore Carolus in Daniâ
fecerat, maximis. Is famam adventus sui festinatione præce-
perat, datiq; propè Hamburgum militi paucis ad corpora cu-
randa diebus ulterius progressus Holfatiam, Jütlandiam Insu-
lasq; in partes suas traxerat. Classis pugnam dubiam, centum
& sexaginta Svecorum in Norvegiâ à Canuto Uhlefeldio in-
ternecionem, Svecorum à Rege ipso Daniæ è Scania ejectionem,
Friderichs Oddæ expugnatio subita compensavit. Hujus suc-
cessus fama Czarnetzkiùm Pomeraniam cum exercitu vastan-
tem adedè terruit, ut mox in Poloniam regrederetur. Carolo
autem ingentem alacritatem injecit, ad reliquum belli cum no-
vo anno 1658. conficiendum. Insolitâ tunc hyeme, mare per
multas etates inter intensa frigora fluidû, aut littoribus malefidâ
glacie concreescens, hostiles terras, non nisi ratibus adiri solitas,
velut ponte quodam junxerat. Hunc à Coelo sibi struatum eun-
dum esse existimans præmisit, qui iter experiretur. Eodem tuta-
omnia & glaciem operi sustinendo aptam, & minus alicubi fir-
mam trabibus, asseribusq; impositis transitu facilè renunciante,
exercitum per mare ducit versus Fioniam, Langelandiam, La-
landiam Insulas itinere flexo. Procedebat ordinibus, quali-
bus acies instruitur, ut hostem fortè occurrentem paratus mi-
les exciperet; Nec quisquam in itinere submersus est eorum,
qui in ordinibus erant. Nonnulli, qui extra exercitus viam transi-
bant, inter quos currus Regis cum sex eqvis & duobus rectori-
bus, a quibus hausti sunt. Fioniam primo impetu ad deditionem
compulsi, paulò post Lalandiâ, Langelandiâ, Falstriâ spontè se
submittentibus. Hinc quòd magnum momentum in celeritate
positum esset, singulos eqvites armatum quemq; peditem à
tergo eqvi vehere jussit, Zelandiamq; pertransiit castris haud
procul Hafniâ prope Rotschildam positis. Tùm repente Regi-
am ingens incessit consternatio, dum imparem se Victoris fortu-
næ ani-

19 hæc animo & viribus cerneret. Quis auxilia, quis classem hye-
 20 me anni mitteret? Ruina tamen rerum erat in hostium venire
 21 manus urbem dominam. Nam vi superatam reliquis civitatibus
 terrori fore, ne resistere audeant, spontè dedentem exemplo,
 22 quò trahantur reliquæ, æstimabat. Placuit igitur Carolum de pa-
 23 ce compellere. Missi ad offerendam aliqui à Rege Daniæ junctis
 Gallorum Britannorumq; qui tùm in urbe erant, Legatis. Hi be-
 24 nignè excepti, inter utrumq; Regem deletâ omnium injuriarum
 25 memoriâ perpetuam sinceramq; amicitiam pepigere: *ne alter-
 uter federe se hostibus alterius jungeret, neve ullo modo auxiliaro-
 tur; Contra ab initâ fortè in alterius noxam societate discederet.* I-
 26 gitur classem hostilem uterq; intercluderent transitu freti Danici Ma-
 27 gistrisq; Baltici. Proprias haberet Carolus successoresq; ejus atq;ve
 28 Sveciæ regnum, Hallandiam, Scaniam, Bleckingham, Bornholmiam,
 29 arcemq; Bahusiam cum adjacentibus. Hæc pace, quæ pluribus a-
 liis articulis constabat, factâ Reges ad riam & ad amorem fa-
 ciles Friderichsburgi convenere. Uterq; congregantium do-
 lore recentis belli gaudioq; novæ pacis lachrymas fundens os
 alteri rigabat. Nec diuturnam nec fidam amicitiam complor-
 rasse, motu animi inter mœrorem ac gaudium difficili, dixisset;
 discordiarum mox acrius resumendarum vates,

CAP. XXIII.

*Thorunium à Confœderatis obsessum. Mosco-
 vie Dux successus Caroli formidat. Elector Brandeburgen-
 sis Svecos hostiliter habet. Carolus in regnum revertitur; bellum
 Danicum resumitur; Hafnia obsidetur. Belgæ classè fretum Danicum
 penetrant. Gottorpium confœderatis cedit. Curlandiæ Dux capti-
 vus abducitur. Sveci ex Alsâ pelluntur. Thoru-
 nium dedunt.*

1 Inter hæc in Poloniâ Confœderati Thorunium obsesses
 2 excursionibus obsessorum defatigabantur. Moscoviæ Dux
 Caroli Gustavi Legatum Bilkium per biennium carceri manci-
 3 patum spontè libertati restituit, proprioq; carpento impositum
 in Palatium, quod Legatis Imperatoris hospitio datum erat,
 splendido cum Comitatu misit. Contrâ Elector Brandeburgen-
 sis

sis multum conscribens exercitum hostilem in modum, quic-
quid Svecici nominis apprehendebatur, habebat. At Carolus 4
inter gratulationes Senatus, officia obviantium, civiumque
gaudia in regnum revertit. Pro pace tam felici, tam congruente 5
omnium votis reddita acta amplissimis verbis gratia, nec quic-
quam omissum, quod publicam lætitiã declararet. Ex reditu 6
ejus pestilentia, quã sæviente paulò ante multa millia hominum
absunta sunt, subito desit: adedò humani generis rectoribus a-
liquid divini inesse comperimus. Pacato hoc hoste vires suas 7
longiùs distrahente ad bellum animo revertebatur, quod in Po-
lonia reliquerat. Nec dubium erat honestam pacem Polonis da- 8
turum esse, nisi novi hostes ad infringendam fortunam ejus cum
veteribus insurgentes, bellumque Danicum denuò suscitatum im-
pedivissent. Pacem enim cum Dano suspectam habens, secretaque 9
Imperatoris, Polonorum atque Electoris Brandenburgensis ne quic-
quam à se avocati, timens adhibito consilio amicorum Daniam
denuò aggredi statuit; quòd & proxima bello esset, & ad resi-
stendum, antequam auxilia ferrentur, invalida videretur. Igitur 10
octo millia militum in Selandiam trajecit, castrisque in conspe-
ctu urbis Haffniensis positis oppugnationem minatus est. Cro- 11
neburgum castrum, unde in fretum maris Imperium, Wrangle-
lius assiduè tormentorum ictibus concussum deditione obti-
nuit. Haffniam ignita à Svecis tela magno numero injecta invo- 12
labant quibus tamen plurimis irritis cadentibus animi obfesso-
rum non sunt fracti. Ternã enim eruptione octingentos & am- 13
plius Svecos internecioni dederunt. Belgæ cum Danis sociis 14
suppetias venire decrevissent, classem quadraginta navium or-
nabant, exceptis incendiariis navigiis. Quã re comperta Sveci o- 15
mnem vim expugnandæ urbi admovendam censuerunt ante Bel-
garum adventum. Verbùm Jacobo Gardio tormenti ictu in- 16
terfecto, atque Sultzbacensi per confederatos viginti millium pe-
ditum equitumque exercitu, quem ipse Elector Brandenburgicus
sequēbatur, Holsatiã exuto, consilium mutavere, Amackiumque;
Insulam invasere, quã à Rege Daniæ acri certamine superati eje-
cti sunt. Dum hæc agebantur, venit cum classe Belgarum Ar- 17
chithalassus Obdamius, oneratis navibus milite, commeatu, ar-
mis

18 mis, quævis Hassniensia incenia defendi possent. Transitu inter-
 duo propugnacula freto custodiendo imposita classem prohibe-
 19 re Rex Wrangelio demandaverat. Hic Belgas secundo ven-
 to munimenta prætereuntes nec pro more vela deducentes na-
 20 vali pugnâ adortus est. Acerrimum certamen clade utrinq; ac-
 ceptâ constat. Multi faucii, plures interfecti, naves ipsæ aqvis
 21 haustæ. Inter hostilis classis præfectos occubere Vitte Vitteson,
 22 & Petrus Florison. Wrangelium juniorem navis ad latus Obda-
 mii submersa in profundum secum traxit. Undis jam innatans pe-
 23 rire maluit, quàm ab hoste offerente vitam recipere. Transiere
 quidem Belgæ fretum, sed laceratas plerasq; naves Hassniam ap-
 24 pulerunt. Elector Brandenburgensis sub hoc tēpus Caroli Gusta-
 25 vi socerum sedem suam Gottorpium dedere adegit. Duglassius
 contra Curlandiæ Ducem Electoris, cujus sororem habebat in
 matrimonio, affinem, Polonis Moscisq; occultè favere creditum,
 26 Mitaviâ dolo captâ, cum conjugè trium dierum puerperâ o-
 Batavorum operâ in Insulam Alsam traducti Svecos depulere.
 27 Thorunium sex integris mensibus obsessum fame atq; morbis
 urgentibus Polonos, dimissis Svecis, recepit.

CAP. XXIV.

*Carolus in hibernis hostes invadit, Hassniam
 aliquoties frustra tentat, Insulas aliquas subigit. Classis
 Anglorum in fretum appellit. Inducia inter Svecos atq; Danos. Con-
 federati Pomeraniam impugnant. In Jutia Sveci vincuntur,
 Fioniâ ejiciuntur. Stetinum obsidionem
 perfert.*

1 A Nno novo quinq;agesimo nono Carolus Gustavus hostes
 2 in hybernis oppugnavit. Repulsus Lalandiâ Monâq; Insu-
 3 lis, quas per glaciem invaserat, ultima ad Hassniam experiri de-
 crevit. Induti indusiis albisq; pileis milites, quò minus à nivibus
 4 distingerentur, & acuto ad manus genuaq; non multum calca-
 ribus absimili ferramento præligati, ut per glaciem proni possent
 5 repere. Zonâ insuper corpus incincti, de quâ binæ, ut vocant, Pi-
 stolæ pendebant. Hi fossas tenus ad urbem nocte proserpere, utq;

appropinquassent urbi surgere in pedes qui repererant, inque
vallum evadere. Sed Dani Hollandiq; prædiiarii ob tumultum
somno exciti ad arma provolarunt, Regisq; Friderici animos ad
resistendum impellentis præsentia, quæ multum de magnitudi-
ne periculi, cui nec ipse cederet, detrahebat, animati, aliquot
millibus caesis eos repulerunt. Carolus nihilominus assidere
urbi perseveravit, magnum rebus suis momentum addituræ, si
caperet. Tertium igitur & ultimum omniumq; reliquorum ac-
cerimum impetum facere paravit. Supplementum è Sveciâ e-
xercitus accepit, machinasq; omnis generis adornavit. Nox co-
natus aptior visa est, Jussi igitur angulum arcis Regiæ inter por-
tam Occidentalem & aulam Regis, præcileq; & cerevisiarum
domum scrutari, faciles aditus comperiunt eâ parte, quâ insula
Amachia ab Hassnia aquis dirimitur, neq; quicquam impedire
posse præter Cercurum sex & viginti tormentis majoribus in-
structum, qui propè ab urbe anchoris nitatur. Rex extemplo
quos audaciores è suis noverat, in eum mittit, qui occupatum fa-
cibus subditis incenderunt. Luxit ea flamma obsessis, Svecorum-
que mœnibus succedere parantium insidias detexit. Quare emis-
sis confertim globis retrò castra ire oppugnantes compulere, ef-
fusiq; primo diluculo extra portas occisos spoliavere. Nocte
ad decimam prosectâ iterum oppugnationem fieri decretum
erat; Sed Geneckius præfectus militum, dum Cercurum heri
incensum igne verò extincto non totum absumentum & præsidio
vacuum aliaq; lustrando tempus traheret, consilium irritum
fecit. Vicesimo Februarii die, mandante Rege, in munimenta ur-
bis multa millia se effuderunt, quorum pars propugnaculum
unum tres horas tenuit. Sed omnibus obsessorum virtute depul-
sis cum multi nobilissimorum Ducum novâ aggressionem factâ
caderent sauciarenturque, signum receptui datum. His ad Haf-
sniam infelicius, mense Martio, gestis bimestri post in ditionem
Svecorum venerunt Insulæ Codani sinus Macrogiæ, Alsen, Fal-
ster, Lagæa, Meuna. Circa id tempus socia & amica Svecis An-
glorum classis in fretum Danicum appulit, ut prohiberet, ne
quid injuriæ fieret, omnia ad pacem inclinaret, detraçantemq;
morosius cogeret. Gallorum, Belgarum, Anglorumq; Legati in-
ducias

18 ducias inter Svecos atq; Danos pactas prolongarunt. Intere ano-
19 rum militem classemq; instruebant Sveci. Fœderati, Cæsar, Polonus,
Brandeburgicus Elector Pomeraniam invadentes qverelam
Carolo Gustavo apud Deputatos Francofurti congregatos mo-
20 verunt. In Jutiâ Svecos Dani novis Belgarum auxiliis instructi
21 acie superarunt: Iidem fœderatorum copiis adjuti Fionia Svecos
22 difficiles cedere expulerunt. Dùm Carolus Gustavus cum exercitu
Haffniam premeret, Stetinenfes præfecto Paulo Würzio ob-
sisionem ab extremo Augusto mense in Decembrem continuam
durissimamq; adversus Cæsareanos invicti sustinuerunt.

CAP. XXV.

Carolus Gustavus Gothoburgum proficiscitur, Febri corripitur, restituitur, recidivam passus extinguitur. Luctus publicus, Laus defuncti & sepultura. Pax Svecos inter atq; Polonos, Imperatorem, Electoremq; Brandenburgensem initur: Danica mox sequitur.

1 **A** Nno 1660. Carolus è castris profectus Comitiorum gratiâ
2 Ordines Regni Gothoburgum vocat. Hi ipsi castra semper
secuto Imperatori, contra tot hostes quintum jam annum patri-
am suâ manu & consilio defendenti, maximas egere gratias, o-
pesq; & vitam pro incolumitate ejus se effundere paratos confes-
3 si sunt. Inter ceteros senex barbam canitie spectabilem manu
prehendens: *Cum hæc, inquit, in prælio Rex pro salute suâ patri-*
4 *æq; me atq; socios videbis, cum flos juventutis deerit.* Magna Re-
5 gem hic suorum animus lætitia affecit. Mense Januario die ad-
modùm frigido è Gothiæ finibus in Norvvegiam trahâ, quæ lu-
6 bricâ facilitatè per glaciem & nivem celerrimè fertur, fereba-
7 tur. Bahusam cum venisset, Larissæi Kaggæi Ducis sui in interi-
8 oribus Norvvegiæ felices successus accepit. Id iter morbum fa-
9 talem Regi contrahere visum est. Quinto enim post die Gotho-
burgum reducem febris corripuit multa secum Symptomata fe-
10 rens. Catharri in guttur arteriamq; defluebant, tussi importunâ
corpus contudente. Dolores capitis, sitis, insomnia decum-
bentis langvorem augebant. Ubi tamen Medicorum industriâ fe-
briles vecissitudines flitère, salubritas toto corpore percepta est.
Jam somnum capeffere, cibus vesci, comitiis interesse. At atte-
nua-

nuatum tot militiae laboribus & tempestatibus corpus valetudi-
nem diu conservare non poterat. Septimo enim Februarii die 12
subito frigore artus concuti coepere. Calor quatuor post horas
suffusus est vehementissimus. Lateribus compunctis, cordisq; 13
palpantis angustiâ anxius, spiritum difficulter trahebat. Sequen- 14
batur profluvium ventris & singultus strangulatio, nullo sternu-
tamento superveniente. Rex cum ingravescentem morbum 15
& jam prope mortem adesse sentiret, colloato ad dexteram u-
nico filio quinquenni Regem renunciatum Ordinibus dedit. Im- 16
puberis tutelam matri, Senatui atq; Ludovico XIV. Galliarum
Regi commisit; Sic ordinatis ad Salutem Regni rebus, suam in 17
alterâ vitâ futuram curavit. Advocato Sacerdote crimina per 18
omnem vitam commissa serîo se dolere confessus, fidem de re-
missione peccatorum Corpore ac Sangvine Jesu Christi (quam
coenam, non Eucharistiam hæreticorû Thuldenus eum accepisse
ait, absurdior Scholasticus, an impudentior Historicus, nescio)
confirmavit. Ita paratus ultimam vitæ horam haud diu exspe- 19
ctabat. Mox enim cum post inanem vomitum sudor totâ dif- 20
fluens cute adipem affecti corporis ardore acuti morbi lique-
factum exprimeret, integro semper usu rationis die decimo ter-
tio Februarii extingvitur, trigesimo septimo ætatis anno. Tum 21
ploratu lamentisq; & planctibus tota Regio personabat. Nec
jam magnitudinem doloris Regis Conjux & qui circa erant ca- 22
pere poterant. Non muris urbis luctus continebatur, sed pro- 22
xima quæq; deinde remotiora tanti mali fama pervaserat. Ca-
stra, urbes, oppida, pagi luctu ac mœrore complebantur. Mox 23
velut in vasta solitudine omnia tristi silentio muta torpebant, ad
cogitationes, quid deinde inter tot potentissimos hostes futu-
rum esset, dolore converso. *Vigor ejus & vultus educantis in præli- 24*
um milites, obsidentis urbes, occurrebant oculis. Audiebantur vo- 25
ces quibus spem militum attollere solebat, quò plures hostes, hoc
maius virtutis argumentum offerri. Et sane justè æstimantibus 26
Regem liquet bona ejus fuisse maxima. Vis incredibilis animi,
otium semper fastidians, laboris patientia propemodum nimia,
mortis cujus metus alios exanimat, perpetua contemptio, non
quod arte Passaviensis membra ejus, ut putat Thuldenus, rigent, 27
sed

sed precibus vitam DEO commendans nullum verebatur pe-
28 riculum. Liberalitas Principe digna, quam & rationes Saxoni-
ca Nationis, quâ unâ cum reliquis tribus Lipsiensis Academia
29 nititur, in perpetuam memoriam referunt. Gloriae Laudisq;
cupido longè maxima. Pietas erga DEUM, amor in Conju-
30 gem subditosq; incredibilis. Benevolentia erga milites, erga
devictos clementia; quibus vi arma excusserat, aut sponte metu
ceciderant æquè magnitudinem atq; clementiam admirabantur.
31 In dubiis expeditum consilium, in adversis præsens animus: Oc-
cultè habebat consilia, & quæ decreverat facere, sine morâ exe-
32 quebatur. Circa victum ita indifferens, ut sæpe castrensibus ci-
33 bis vesceretur, ne lautiore cœnæ apparatu tempus periret. Fa-
tendum tamen est, cum plurimum virtuti debuerit, plus debuisse
34 Numinis curæ. Quoties illum à morte revocavit? quoties ab
hostibus circumventum perpetuâ felicitate protexit? Vitæ quoq;
finem eundem illi quem gloriæ statuit. Expectavere eum fata,
35 dum solus quinque potentissimorum hostium impetus se sustinere
posse ostendisset. Funus aromatibus conditum argenteo folio
36 impositum est, adjectis tantæ Majestatis insignibus Regiaq; pom-
37 pa à Proceribus Regni & Ordinibus Stockholmia elatum. Sed
& hostes, quibus adversus Carolum bellum fuerat, velut in do-
38 mestico luctu consentire videbantur ad inducias pacemq;. Men-
se enim Majo Polonis, Imperatoriis, Brandenburgicis, Sveci re-
39 conciliati sunt. Inter alia placuit, Prussiam Regalem Polonis
restitui; Johannem Casimirum literas ad Svecos dantem titulo,
sigillo & insignibus regni Sveciæ abstinere, cum suis aut aliis a-
gentem uti; de cætero Juri in Sveciam pro se successoribusq;
renunciare; Curlandiæ Ducem cum familia à Svecis, atq; Kö-
nigsmarckium à Dantiscanis ex captivitate dimitti; Livoniæ par-
40 tem ultra Dunam amnem Svecis relinqui. Ejusdem mensis die
vicefimo septimo cum Danis quoq; Pax coaluit, quæ Svecis
Hallandiam, Scaniam, Bleckingiam, Huenam, arcem & Ditio-
41 nem Bahusiam reliquit. Magno compositis his eodem tempore
bellis tranquillitas in Europa gaudio accepta est, in qua hæ-
tenus populi proficiunt & utilitas Christianorum custoditur,
fiuntq; vota pro incolumitate Principum, in quorum salute o-
mnium salus conqviescit.

Con-

- I. **C**ap. I. n. 13. seqq. Principes etiam in aliena terra quandoq; fortuna exspectat.
- II. Cap. II. n. 2. Nominibus Majorum infantes in spem fortuna morumq; similibus solent appellari.
- III. Cap. III. n. 1. ad n. 6. n. 8. seqq. Principes juventutis partim in Academia, partim in exercitu educandi. Saavedra Symb. Pol. 3.
- IV. Ib. n. 6. Ludis puerorū sapē aliquid ominus inest. Vid. Just. l. i. c. 5. n. 1. seqq.
- V. Cap. IV. n. 2. Nemo celerius opprimitur, quā qui nihil timet.
- VI. Cap. V. n. 3. Gynacocratiā subsidiaria aliquando sine suo excidit, quem habet, continuare familiam Regiam. Exemplum ex superiore maxime seculo est Elisabetha Regina Angliæ, similis Christiane, quod & ipsa (1) Regni se capacem ostenderet; (2) aspernaretur nuptias. Dissimilis verò, quod (1) illa successorem, dum viveret, designare nollet, postulantibus inquam: invitā sibi non esse struendum sepulchrum: (Perez. in Jur. P. p. 49.) Hac verò ultrò acciperet. (2) Imperium illa quadraginta quinque annis gestum tertio seculi nostri anno cum vita deponeret; hæc viva fastidiret.
- VII. Ibid. n. 10. Dividi unius Regni provincias inter plures dissuadet etiam Saaved. Symb. 70. p. 604.
- VIII. Ib. n. 11. & C. X. n. 4. Regem presentē regno suo sapienter cupiunt populi.
- IX. Ib. n. 12. Procerum in regno aliqua libertate gaudentium interest, quam uxorem ducat Princeps. Piccart. Dec. ad. 6. Observ. Hist. Polit. c. 3. Ideo & Poloni nolunt Regem suum insciā invitāq; Republicā Conjugem accipere. Vid. Lans. Orat. Cont. Polon. p. 679. seq.
- X. Ib. n. 14. & C. VIII. n. 1. 2. Ejusdem secum religionis uxore ducat Princeps.
- XI. Ib. n. 16. Per unionem hanc hereditariam Principem, qui fidem Evangelicam deserit, vitā, dignitate & bonis exnā observat Sprenger. in Opusc. Jur. Publ. p. 922.
- XII. C. VI. Ignotum Principum aula prodigium, ut cum possint imperare desistant, ceu loquitur Strada de Bello Belg. dec. 1. lib. 1. superiori seculo contigit, dum Carolus V. Imperio Regnisq; abiret. (vid. Burgoldens. p. 1. dis. 1. n. 43.) Nostro in Sveciā, & nuper in Poloniā visum est.
- XIII. C. VII. n. 8. Inde quæsitum; An Principibus in territorio alieno commorantibus pro arbitrio punire liceat suos, qui in se deliquerunt? Affirmabit procul dubio Richard. Zoucheus per ea, quæ habet part. 2. Jur. Feodal. sect. 2. q. 9. p. 130 seq.
- XIV. Ib. n. 17. Felix prædicat Sprengerus (Opusc. J. P. p. 922.) Imperium Svecorū

um, quod gaudeat unitate fidei, & quidem Augustana Confessionis do-
gmate præter quod nulla alia fides inveniatur sive publicum sive privatum
exercitium, nisi quod Holmiæ Legatis Regum permittatur sacellorum usus.

Cap. IX. n. 11. Religiones diversæ absq; fide læsâ & ruinâ Reipublicæ, è
Poloniâ pelli non possunt, quamvis subindè id Clerici moliantur (Piassec.
Chron. p. 543. seq.) in quos proinde acriter invebitur Personatus Florianus
de Gurry Gursky p. 54. Examini Sarmatici.

Ib. n. 14. Vætigalia pro certâ pecuniâ summâ maximâ offerentibus, ve-
lut in publicâ auctiōe elocari, & velut vendi privatis in primis Judeis, dis-
fraserim. Conf. Saaved. Symb. 67. p. 574. distinctionem tamen vætigalium,
quam hic adhibet in gratiam Belgarum Buxhorn. lege in ejusdem Disq.
Polit. Cas. 42. p. 201.

Ib. n. 43. Ita Germanos Veteres scribit Tacitus in Germ. c. II. n. 4. non
simul, nec iustos convenisse, sed & alterum & tertium diem cunctatione
coëuntium absumtum.

Ib. n. 59. Non genuina illa ratio apud Lansium est in Orat. cont. Polon.
p. 979. ob quam Poloni è peregrinis Regem asciscunt. Reddunt eam Först-
nerus ad Tacit. l. 2. A. p. 122. edit. in octavo. Zevcot. ad Flor. in l. 2. c. 2. p. 247.
& l. 3. c. 3. p. 350.

Ib. n. 66. seq. Forma Reip. Polonicæ Principatus Aristocratia mixtus vi-
detur.

Cap. X. n. 6. Libertas Ecclesiastica & Politica per pacta subditis promissa
honestè utiliterq; servatur, malè perniciosèq; violatur. Forstner. ad l. 2. A.
p. 118. 120. Sprenger. Opusc. J. P. p. 945.

Ibid. n. 9. dissidia antiqua malè sopita in bellum tandem erumpunt. Saa-
ved. Symb. 93. p. 396.

Ib. n. 20. seqq. Tabula plenipotentialis eorum, qui de rebus arduis agendi
decernendiq; accipere potestatem, accuratè sunt excutiende. Conf. Box-
horn. in Disq. Pol. Cas. 40.

C. XI. C. XXI. n. 1. 2. Mala futura haut rarè indicia quibusdā significatur

C. XII. n. 1. seqq. C. XXI. n. 5. & n. 17. seqq. Bella antequam, aut cum infe-
runtur, expositis causis eorum indicenda. Saaved. Symb. 44. Grotius lib. III.
de Jure B. & P. c. 8. § 5. & seqq.

C. XIII. n. 1. C. XIX. n. 28. Princeps bellis ipse interfuit. Saaved. Symb. 86. p.
712. Perez. J. P. p. 263.

Ib. n. 14. Egregii Imperatores semper in id incubuerunt, ne novis auxiliis
hostilis exercitus firmare se posset. Zevcot. ad Flor. 35. 22.

XV.

XVI.

XVII.

XIIX.

XIX.

XX.

XXI.

XXII.

XXIII.

XXIV.

XXV.

XXVI.

- XXVII. *Ib. & Cap. XIV. n. 28. seqq. Cap. XIX. n. 14. Obsidioni urbis non inhaerendum unice. Forstner. ad Tacit. 2. A. p. 169.*
- XXIX. *Ib. n. 16. seqq. Cavendum ne per injectas ab hoste tractationes securi aut negligentes reddamur. Zevcot. ad Flor. p. 242. 257. 308. 364. Forstner ad l. 4. An. p. 386. Saaved. Symb. 98. Boxhorn. Disq. Polit. Cas. 54.*
- XXIX. *Cap. XIV. n. 31. Sollicitè speculari hostem necesse est.*
- XXX. *Cap. XV. n. 2. Cap. XVIII. n. 11. & Cap. XVI. n. 3. C. XX. n. 17. Transfugarum fides lubrica.*
- XXXI. *C. XVI. n. 8. Opportunis undiq; locis occupatis claudendus hostis.*
- XXXII. *Ibid. n. 19. C. XXIII. n. 11. Potentiam crescentem reprimendam sibi ipsi putant, qui timendam habent.*
- XXXIII. *Ibid. n. 21. Cave quos viceris amicos credas. Curt. 7. 8. 28. Tacit. H. 2. 7. 1.*
- XXXIV. *C. XVIII. n. 14. seqq. Fortes & Strenui etiam contra fortunam insistent sunt spei. Tacit. H. 2. 45. 2.*
- XXXV. *C. XIX. n. 24. Bellum anceps paci inhoneste anteferendum. Tacit. 15. 25. 2. Saaved. Symb. 93. p. 795. Piceait. Dec. 13. cap. 8.*
- XXXVI. *C. XXI. n. 6. An supplices & profugi excipi ac securi prestari possint disquirat Zevcot. ad Flor. 2. 18. 3. Zouch. Parte 2. Jur. Feodal. sect. 5. 9. 3.*
- XXXVII. *Ibid. n. 20. 24. Confinia status vicini status proprii muri habentur ideoq; armis aut opibus contra eos, qui convellere posse timentur, sustentantur. Saaved. Symb. 91. p. 746. Perez. J. P. p. 217. 235. Forstner. ad 6. A. p. 439. seqq.*
- XXXIX. *C. XXII. n. 24. Tutior est certa pax quam sperata victoria. Id. ad Ejuia. 1. 1. 10. p. 205.*
- XXXIX. *C. XXIII. n. 2. Legatos inviolabiles Barbari durius tractant. Zevcot. ad Flor. 1. 18. 5. p. 224.*
- XL. *Ex eod. Quid se fortuna, eodem favor hominum inclinat. Justin. 5. l. 11.*
- XLI. *Ibid. n. 9. Memoria veteres etiam docent, in extremis casibus ista fœdera re petitione bellorum illicò dissoluta. Forstner. ad Tacit. A. l. 2. p. 218. seqq.*
- XLII. *Ibid. n. 24. seqq. Ut securitati suae quis consular, loca opportuna etiam amicorum, aut quos suspectos habet, occupare posse videntur. Zevcot. ad Flor. 3. 7. Boxhorn. Disq. Pol. Cas. 30. Grotius lib. 2. de J. B. & P. cap. 2. n. 10.*
- XLIII. *C. XIX. n. 49. C. XXIV. n. 6. Laudem meretur Imperator, quæsi fortuna se non subtrahit. Liv. L. 21. c. 4.*
- XLIV. *C. XXV. n. 3. Opes & Vita pro patria effundenda. Polyb. l. 1. c. 59.*
- XLV. *C. XXV. n. 36. seqq. Deo animos hominum resq; ipsas disponentes, communi omnium consensu pax aliquo tempore terris redditur. Vid. Bunon. Ideam Hist. universal. in A. 1660.*

Errata extantiora sic corrigenda.

C. 9. n. 8. æris pro acris. n. 24. Podolia. n. 55. deposcendis. c. 13. n. 3. prohibitori. n. 21. Patruum l. patruelum. c. 14. n. 30. vivere l. ivere. c. 18. in Summario; vergit l. pergit. n. 14. deserto. n. 18. crebros. c. 19. n. 1. hoc l. hâc. p. 4. Sillav. l. Pillaviam.